

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ
ІЛЮСТРАЦІЙ)
Кваліфікаційна робота**

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»
(назва)

Максимець Наталія Анатоліївна
(ПІБ)

Керівник к.філолог.н. Сидоренко Н.І.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент к.пед.н. Анісімова О.Е.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020
ЗМІСТ

СПИСОК	УМОВНИХ	СКОРОЧЕНЬ
.....
	3	
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ		
МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПРИКЛАДІ		
ВИКОРИСТАННЯ		ІЛЮСТРАЦІЙ
.....	7	
1.1. Розвиток мовленнєвої діяльності дошкільників як лінгводидактична		
проблема	7
1.2. Особливості мовленнєвого розвитку дошкільників.....		11
1.3. Ілюстрації як дієвий засіб розвитку мовлення дошкільників.....		
20		
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА		
ЕФЕКТИВНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ		
ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ		
ІЛЮСТРАЦІЙ	26
2.1. Характеристика рівнів удосконалення розвитку мовленнєвої		
діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.....		26
2.2. Реалізація методики удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності		
дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.....		39
2.3. Аналіз результатів дослідження.....		47
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК	ВИКОРИСТАНИХ	ДЖЕРЕЛ
.....
	59	
ДОДАТКИ	65
Додаток А. Анкетування вихователів.....		65
Додаток Б. Орієнтовні конспекти занять з навчання складання розповідей за		
ілюстраціями.....		66
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти		
Херсонського державного університету.....		72

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

Своєчасний мовленнєвий розвиток дошкільника забезпечує оптимальні умови для якнайповнішого розкриття його потенційних здібностей та суб'єктних проявів, становлення особистості, котра вільно, адекватно, творчо та доречно користується мовою в різноманітних життєвих ситуаціях, володіє формулами мовленнєвого етикету, розвинутими комунікативними здібностями. Власне тому все більшої актуальності набуває розвиток мовленнєвої діяльності особистості дитини як одного із способів самовираження, особливо беручи до уваги сенситивність дошкільного віку відповідно до природної емоційності і мовленнєвої чутливості.

Завдання з удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників є вагомим та центральним у освітній діяльності педагога з розвитку мовлення вихованців. Воно має пріоритетне значення для інтелектуального розвитку та самосвідомості дошкільника, позитивно впливає на удосконалення особистісних якостей дошкільників: ініціативність, комунікабельність, креативність, компетентність, доброзичливість.

Вагоме місце в системі засобів розвитку мовленнєвої діяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти займає сюжетна картина, яка містить конкретночуттєвий матеріал для розповіді, розширює уяву й почуття дошкільників, розвиває мислення, спонукає до прояву самостійності, ініціативи й творчості. У дошкільників розвивається свідоме художньоестетичне сприймання, активізується мовленнєво-творча діяльність, яка за умови правильно організованого освітнього процесу сприяє розвитку початкових літературнохудожніх здібностей, стимулює та збагачує інші види дитячої творчості.

Проблема мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку розглядається науковцями у різних проєкціях: розвиток діалогічного мовлення дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, В. Любашина, А.Чулкова та ін.);

опанування дошкільниками різними видами розповідей: описової (А.ДементьєваБородич, Н. Зеленко, О.Тихеева та ін.), розповідіроздуму (А.Омелянко, Н.Харченко та ін.), творчого розповідання (Л.Березовська, О. Білан, А.Богущ, Н.Гавриш; переказування дошкільниками літературних творів (А.Богущ, Н. Гавриш та ін.).

Актуальність проблеми, її практична значущість для сучасної дошкільної освіти в Україні зумовили вибір теми дослідження: «Удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій».

Об'єкт дослідження: навчально-мовленнєва діяльність дошкільників.

Предмет дослідження: методика використання ілюстрацій у процесі удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці методики використання ілюстрацій у процесі удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників.

Визначені об'єкт, предмет та мета зумовили **основні завдання дослідження:**

1. З'ясувати сутність досліджуваного поняття в лінгводидактичній літературі.
2. Проаналізувати використання ілюстрацій як дієвого засобу розвитку мовлення дошкільників.
3. Охарактеризувати рівні удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.
4. Експериментально апробувати ефективність методики використання ілюстрацій у процесі удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників.

Для розв'язання поставлених завдань, використовувався комплекс **методів дослідження:** теоретичні: синтез для обґрунтування основних наукових понять стосовно досліджуваної проблеми, аналіз і узагальнення лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної літератури з теми

дослідження; емпіричні: педагогічний експеримент; діагностичні методи; методи статистичного та математичного узагальнення одержаних результатів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що матеріали дослідження мають практичну спрямованість і можуть використовуватися у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, педагогічними працівниками в галузі дошкільної освіти.

Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення у доповіді «Ілюстрація як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників» на III Міжнародній науково-практичній конференції «Fundamental and applied research in the modern world» (м. Бостон, США, 2020р).

Структура дипломної роботи. Дослідження включає такі компоненти: вступ, два розділи дослідження, висновки, список використаних джерел, два додатка.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ

1.1. Розвиток мовленнєвої діяльності дошкільників як лінгводидактична проблема

Будь-яке дослідження лінгводидактичного напрямку безперечно ґрунтується на вченні мовознавства про мову і мовлення. Відтак, з'ясуємо передусім їх співвідношення. У лінгвістиці під мовою розуміють сукупність мовних знаків (морфеми, слова, словосполучення, речення), систему категорій (граматичного роду, числа, відмінку та ін.), систему граматичних форм і норм. «Мова, - за П.С.Дудик, це не тільки певна система засобів пізнання, так само, як і пізнання, вона невіддільна від інших сторін людського життя. Те, що ми пізнаємо, впливає на нас естетично й морально» [25, с.34]. Звідси - відоме вчення про близьке і далеке значення слова, зумовлене його внутрішньою формою. Саме з цих позицій виходимо при осмисленні формування української термінології, вивчення її розвитку залежно від науки й освіти, а відтак, і вивчення питання розвитку зв'язного мовлення в лінгводидактиці.

Лінгводидактика оперує терміном «мовлення», оскільки йдеться про механізми і методику його розвитку та навчання на різних вікових етапах становлення особистості. Центральне місце в розвитку мовленнєвою діяльністю посідає опанування дитиною зв'язним мовленням.

Зазначимо, що найбільш повно сутність мовленнєвої діяльності проаналізовано у психологічних працях Л.Виготського, Г.Леушиної, С.Рубінштейна та інших.

Г.М.Леушина характеризує мовленнєву діяльність таким чином: «Під мовленням розуміємо мовлення, форма якого закономірно пов'язана і визначається його змістом, а зміст є вираженням відповідного бажання або думки мовця» [44,с.45].

Мовлення поділяється на ситуативне і контекстне за дослідженням Г.Леушиної та С.Рубінштейна. Якщо сутність мовлення дошкільника набуває більш зрозумілого змісту лише відповідно до конкретної ситуації, то це так зване ситуативне мовлення. Пріоритетна лінія мовленнєвого розвитку дошкільника полягає в тому, що від ситуативного мовлення дошкільник оволодіває контекстним мовленням. Потім, дошкільник розвиває контекстне зв'язне мовлення, яке не накладається зовні над ситуативним і також не витісняє його; обидва співіснують, а дошкільник використовує залежно від змісту обома видами мовлення [44, с.23].

Відповідно до дослідження Г.М.Леушиної, мовленнєвий розвиток відбувається, починаючи оволодінням ситуативним мовленням до опанування контекстного мовлення, а надалі розвиток зазначених мовленнєвих форм протікає паралельно [44, с.27].

Задля того, щоб зрозуміти мовлення, немає необхідності враховувати ту специфічну ситуацію, в якій воно виявляється, все в ній зрозуміло для іншого із самого контексту мовлення; це контекстне мовлення. Будь-яке мовлення має хоча деякий контекст, й будь-яке мовлення пов'язане й зумовлене певною ситуацією, - якщо не конкретною, то більш загальною, тому протиставляти цих два види мовлення не можна.

Лінгвістичний аспект розвитку мовленнєвої діяльності аналізували такі науковці, як В.О.Ахмедов, Е.О.Барінова, Г.В.Колшанський, Л.М.Лосєва та інші.

З точки зору психології розвитку мовленнєвої діяльності слід спиратися на положення Л.С. Виготського, згідно з яким «мовлення тісно пов'язане з розвитком мислення і формуванням свідомості».

Якщо узагальнити думки різних вчених щодо поняття «мовлення», то під даною дефініцією слід розуміти:

- надання можливостей для проведення процесу комунікації, встановлення відповідності між загальною структурою і окремими частинами виразу;

- організацію освітнього процесу, націленого на формування мовної особистості, яка має можливість сприймати текст, самостійно його створювати [20,с.16].

Мовлення одночасно виконує ряд функцій, серед яких варто виділити наступні:

- комунікативну;
- сигніфікативну;
- вираження;
- спонукання.

Комунікативна функція визначається в тому, що за допомогою слів і їх поєднанню людина може передати іншим людям що-небудь про події, про себе. Також за допомогою даної функції люди можуть сприймати повідомлення інших людей.

Сигніфікативна функція являє собою можливість визначення реальних предметів, їх характеристик, взаємозв'язків. Для кожного слова є власне значення. Значення слова багато в чому зумовлено історією розвитку мовлення.

Функція вираження полягає в тому, що людина, яка говорить, передає інформацію іншим людям. За рахунок інтонації голосу, швидкості мовлення і інших емоційних засобів людина проявляє власне ставлення до повідомлення.

Функція спонукання виражається в тому, що за допомогою певних слів і їх поєднанні, інтонації спонукає людей до виконання будь-яких дій.

Значна частина психологів і лінгвістів дивляться на мову через призму мовленнєвої діяльності, яка виступає у вигляді акту діяльності або мовних дій.

Мовна діяльність визначається виходячи з рівня або фазної будови. Як зазначає Л.О.Калмикової, структура мовленнєвої діяльності складається з спонукальної-мотиваційної, орієнтовно-дослідницької та виконавчої фази [33, с. 146].

Перша фаза вирішується шляхом складних взаємин між потребами, мотивами і цілями діяльності у вигляді майбутнього результату. Основний акцент діяльності зроблений в сторону потреб. Джерелом цієї діяльності в усіх її проявах є комунікативно-пізнавальна потреба і відповідний їй мотив. Дана потреба в рамках мовної діяльності проявляється в думках і є основним мотивом. Головною складовою цієї фази мовленнєвої діяльності, яка має визначальну роль у трансформації потреб в стійкий мотив мовлення, вважається «мовна інтенція».

Тут потрібно також виділити комунікативні наміри, які визначають роль мовця як учасника процесу спілкування. Це означає цілеспрямованість його висловлювання.

Друга фаза мовленнєвої діяльності полягає в її аналітичній частині, яка спрямована на дослідження умов здійснення діяльності, визначення предмета діяльності, представляючи її характеристики.

Третя фаза мовної діяльності - виконавча, яку прийнято ще називати як регулююча. В рамках даної фази відбувається реалізація мовних висловлювань. Також на цьому етапі реалізуються операції контролю за результатами діяльності.

Під мовним вмінням розуміють особливу здатність людини, яка є результатом розвитку її мовних навичок. На думку А. А. Леонтьєва навички можна уявити як «складання мовних механізмів», а вміння - це застосування зазначених механізмів для реалізації різноманітних цілей. Для навичок характерна стійкість і здатність до переносу їх на нові мовні одиниці і їх поєднання, в нові умови, що означає включення в мовні вміння комбінованих мовних одиниць, застосування яких в різних ситуаціях спілкування носять продуктивний і творчий характер. Тому, розвиток мовної здатності дитини передбачає розвиток у неї комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок [42,с.151].

Виділяють чотири типи мовленнєвих умінь:

1) вміння говорити, тобто представляти свої думки в усному вигляді,

- 2) вміння аудіювати, тобто розуміти мову на слух,
- 3) вміння викладати свої думки, використовуючи письмову мову,
- 4) вміння читати, тобто розуміти і осмислювати письмову мову, тобто мова, яка представлена графічно.

Дошкільна педагогіка і методика розглядають вміння і навички усного мовлення.

Теорія і методика розвитку мовленнєвої діяльності може використовувати дані і з інших областей психологічної науки (педагогічної, соціальної).

Лінгвістична основа методики мовленнєвого розвитку - вчення про мову з позиції знакової системи. При навчанні мовлення і необхідно враховувати їх специфіку. В основі процесу навчання лежить розуміння відмінностей і сутності мовних явищ. У мовознавстві мова розглядається як цілісна система в єдності лексичного, фонетичного, синтаксичного морфологічного і словотвірного рівнів.

Таким чином, дошкільний вік відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвої діяльності як здатності говорити, доносити свої думки. Сформованість мовлення впливає на ефективність навчання дошкільника, встановлення гармонійних відносин з іншими людьми і світом в цілому. Крім того, розвиток мовленнєвої діяльності у дитини дошкільного віку є ключовою умовою повноцінного особистісного розвитку дитини, здатності дошкільника до самореалізації в наступні роки. В даний час підвищуються вимоги до системи дошкільної освіти дітей, згідно з якими необхідний певний рівень готовності дитини до мовленнєвого спілкування.

1.2. Особливості мовленнєвого розвитку дошкільників

Однією з важливих сторін розвитку дитини є мовленнєва діяльність. Мовлення виконує три функції: спілкування, пізнання, регулятора поведінки. Оволодіння мовленнєвою діяльністю має бути своєчасне і повноцінне.

Мовлення дуже важливе для встановлення контакту з іншими людьми. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення є одним з найбільш важливих завдань сучасного дошкільного виховання як загальної основи виховання і навчання дітей.

У розвитку мовлення дошкільнят відбувається помітний прогрес. Слухове сприйняття удосконалюється, мова стає більш виразною, розвивається фонематичний слух. Все це впливає на здатність не тільки правильно говорити, а й помічати помилки у вимові інших. Інтонаційна виразність мовлення дитини стає яскравішою. Дошкільник здатний, читаючи вірші, за допомогою інтонації передати настрій. Залежно від ситуації може регулювати гучність мовлення. Старший дошкільник здатний використовувати в мові складні граматичні конструкції. Широко використовує синоніми і антоніми, відбувається розвиток смислової сторони мовлення. Розвивається зв'язне монологічне мовлення, яка дозволяє дошкільнику переказати почуте, складати розповіді використовуючи ілюстрації. Дитина здатний описати іграшку і придумати історію, за участю однієї або декількох іграшок, придумати дії. Такий рівень мовленнєвого розвитку дошкільника можливий тільки в разі цілеспрямованої і систематичної освітньої роботи [38,с.7].

Особливістю мовлення старших дошкільників, потрібно відзначити, що не всі діти можуть правильно вимовити звуки рідної мови, користуватися інтонацією, регулювати темп мовлення, силу голосу, часто помиляються в використанні граматичних форм (відмінки, однина і множина).

Розвиток мовлення здійснюється в різних видах діяльності дітей, в тому числі на заняттях з ознайомлення з художньою літературою.

Дослідження науковців показують, що у старшому дошкільному віці у відбувається розвиток осмисленого сприйняття, розуміння змісту та морального змісту твору, здатність побачити засоби художньої виразності. У дітей розвивається розуміння образної сторони мовлення [5,с.25].

Дошкільник здатний оцінити деякі художні форми, що відображають

зміст і більш глибоко зрозуміти зміст літературного твору.

У методиці розвитку мовлення дошкільнят є чимало досліджень, присвячених використанню казки: всі вони свідчать про можливість ефективного використання народної казки для розвитку образного мовлення дітей [21,с.45].

До проблеми залучення дітей до книжкової культури в сучасному суспільстві приділяється значна увага. Потреба в щоденному спілкуванні з книгою формує у дітей звичку до постійної інтелектуальної праці, сприяє розвитку мовлення, мислення. Саме тому в стандартах, обов'язкових при реалізації основних освітніх програм, інтерес до читання розглядається в якості одного з провідних показників готовності дитини до навчання в школі.

Старший дошкільний вік - новий етап у розвитку дитини. Діти можуть не тільки слухати, але і залишатися наодинці з книгою, розглядати, намагатися самостійно читати. Література для старших дошкільнят різноманітна, може задовольнити будь-який смак. Вона включає в себе фольклорний жанр: загадки, лічилки, заклички; традиційні літературні твори (розповіді, казки, байки).

Діти в цьому віці добре розуміють гумор, люблять посміятися, пожартувати, пограти, тому дуже багато веселих, бешкетних віршів, оповідань, творів, побудованих на грі в слова і зі словами. Старші дошкільнята емоційно чуйні на поетичне мистецтво, в віршах шукають цікавість, емоційні переживання, яскраві поетичні образи, люблять поезію, яка дивує, пробуджує фантазію, уяву. Особливу увагу дітей дошкільного віку привертають ілюстрації, що супроводжують розповіді.

Педагог К. Д. Ушинський багато вивчав і досліджував проблему навчання про рідну мову. Основні теоретичні положення щодо ролі рідної мови у формуванні людини К. Д. Ушинський виклав в книгах «Рідне слово», «Дитячий світ», «Людина як предмет виховання». Вивчаючи рідну мову, нове покоління переймає все духовну спадщину, думки, почуття попередніх поколінь, закладених в неї. Мова знайомить з суспільством, з його історією,

характерами людей, народною поезією, вчить любити батьківщину, відчувати себе частиною народу [64,с.215].

Одним із пріоритетних напрямів навчально-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку є формування у дошкільників діалогічного мовлення, вміння складати розповіді різного типу самостійно про бачене, пережите, результати своєї діяльності.

Сучасна методика розвитку мовлення дошкільників має чимало досліджень, що присвячені різним аспектам навчання зв'язного мовлення (Виноградова Н.Ф., Ворошніна Л.В., Габова Р.І., Жуковська Р.Й., Зрожевська А.А., Коніна М.М., Леушина Г.М., Лещенко О.М., Орланова Н.О., Пеньєвська Л.О., Радіна Є.І., Соловійова О.І., Смольникова Н.Г., Сухенко Є.К.,Тихеева Є.І., Ушакова О.С. та ін.). Вчені визначили види дитячих розповідей, логічні етапи опанування видами розповіді, представили методи, умови та прийоми, що сприяють ефективному розвитку зв'язного мовлення в навчально-мовленнєвій діяльності. Досліджувалися такі напрями: навчання розповідання творчого спрямування (Ворошніна Л.В., Короткова Е.П., Ушакова О.С., формування описового мовлення (Гербова В.В.), розвиток мовлення пояснювального характеру (Кузіна Н.І.), дослідження впливу різних сторін розвитку мовлення (фонетики, граматики,лексики) відповідно до процесу формування зв'язного мовлення (Бородич А.М., Гвоздєв О.М., Струніна О.М., Ушакова О.С.), розвиток діалогічного мовлення за допомогою художніх творів (Ворошніна Л.В., Лещенко О.М., Коненко О.І.), складання оповідань на базі українського фольклору, символіки, народних іграшок (Ласунова С.В., Фесенко Л.І.).

Так, Є.О.Фльоріна у своїх роботах підкреслювала, що дитина через зв'язне мовлення в розповіді вчиться думати і будувати мовлення логічно, послідовно. Е.О.Фльоріна застосовує термін «живе слово» (суть способу донесення до дітей творів художньої літератури) у двох аспектах: як живе слово педагога і як розповідання – мовлення дітей. Вона надає особливої уваги образності мовлення педагога і емоційності

її донесення до дітей: «Живе слово повинно бути дієвим і переконливим як за змістом, так і за формою і тактикою подачі» [65,с.271]. Такий спосіб дії педагога спонукає дітей діяти (говорити) виразно, емоційно. Розповідання є однією з форм роботи для розвитку художньо-виразного мовлення; через плавне зв'язне мовлення в розповіді дитина вчиться будувати її логічно і послідовно. Є.О.Фльоріна звертає увагу на те, як педагог у практичній роботі може допомогти розвитку дитячої розповіді: передусім своєю увагою. Неуважність до розповіді діє як негативний стимул на дитину. Вдалим прийомом у розвитку дитячого розповідання Є.О.Фльоріна рекомендує використовувати запис дитячої розповіді і читання її дітям.

На можливість навчати дітей саме 6 року життя складати невеликі оповідання творчого характеру за планом вихователя вказувала С.В.Подлінна: «Педагог дає план розповіді. Це конкретний зразок того, чого потребують від дітей, краще будь-яких роз'яснень допомагає дитині зрозуміти й полегшує подальшу аналітичну роботу над іншим матеріалом» [50,с.6].

Є.І.Тихеева розробила методикку різних видів розповідання — розповідання за заголовком, планом, початком, темою. При самостійному розповіданні, відзначала вчена, дитина повинна вміти дотримуватися чіткої структури (початок, середина, кінець), комбінувати слова в різних сполученнях.

Різносторонньому і глибокому вивченню питань змісту і методів розвитку художньої творчості дитини, в даному випадку творчого розповідання, присвячені роботи Н.І. Зеленко та її співробітників. Формування у дітей відповідних знань і вмінь можна розглядати як підготовчий етап навчання творчого розповідання, як пропедевтику. Н.І. Зеленко підкреслює, що підготовча робота – «важливий етап, що передусе творчості»[32,с.52].

Розповідь на основі літературного зразка дає можливість формувати в дітей уміння розв'язувати різнопланові завдання, розвивати ініціативу, самостійність (Короткова Є.П., Пеньєвська Л.О. та ін.).

Навчання розповідання за ілюстрацією не лише розвиває естетичний смак, творчу уяву, але і формує виразність мовлення, творчу активність у пошуку сюжету, образів розповіді і використанні виразних засобів мовлення.

Вчені (Виноградова Н.Ф., Шибицька А.Є.) визначають послідовність навчання дітей різних видів розповідання. Найбільш доцільною вчені вважають таку послідовність, за якої здійснюються по чергове навчання кожного виду розповідання. Наприклад: розповідання на запропоновану тему; за літературним зразком; за картиною; творче розповідання. Здійснення творчого розповідання буде успішним, якщо діти отримають не лише настанову на нову діяльність, але і усвідомлять необхідність даної роботи, її мету (Леонтьєв О.О., Мерлін В.С., Якобсон П.М. та ін.).

Як уважає Л.В.Ворошніна, з метою успішного розвитку творчого розповідання активізація діяльності дітей на заняттях повинна здійснюватися на основі систематичної мотивації цієї діяльності (можна використовувати, наприклад, мотиви підготовки до школи, ігрові, змагальні і т.ін.).

Основними умовами вдосконалення методики навчання творчого розповідання Л.В.Ворошніна вважає: ознайомлення дітей з елементами композиції розповіді і виразними засобами розкриття образу; застосування різних видів творчого розповідання у відповідній послідовності, а також використання на заняттях прийомів активізації дітей, заснованих на мотивації їхньої діяльності. На думку Л.В.Ворошніної, всі ці умови в сукупності забезпечать покращення якості творчого розповідання, підвищать його продуктивність [18,с.4].

У вітчизняній лінгводидактиці питання розвитку мовленнєвої діяльності і розповідання вихованців досліджувалась педагогами (Захарченко

В.Г., Русова С.Ф., Сухомлинський В.О.), методистами (Водолага Н.В., Гавриш Н.В., Постоян Т.Г., та інші).

Акцентують увагу висловлювання С.Ф.Русової щодо ознайомлення дітей з розповіданням, тобто вмінням складати тексти самостійно. С.Ф.Русова визначає, що творити - це пошук нового відповідно до свого власного розуму, власного натхнення, власним шляхом виявляє результат і створює тим самим раніше невідомий скарб.

Казку В.О.Сухомлинський розглядає як перше вогнище, що розпалює дитячу словесну творчість. Він радить цей жанр використовувати у навчанні дітей. Складена казка має неабияке значення для психічного розвитку дітей і зокрема, її мислення; якби не казка, мовлення дітей було б плутаним, а мислення хаотичним. «Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дітей – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови», - зазначав учений [59,с.177]. Досвід роботи з шестилітками переконує вченого в тому, що діти лише тоді добре знатимуть рідну мову, коли разом із змістом сприйматимуть творче та емоційне забарвлення, неповторність та мелодичність власного слова. Без сприйняття краси мовлення розум дошкільника не може досягнути увесь зміст власної мови.

Діти не лише люблять слухати казку, вони творять її. «Які правдиві, точні, художньо виразні образи творять діти, наскільки яскраве, барвисте їхнє мовлення», - стверджував В.О.Сухомлинський [59,с.33].

Наявність елементарних знань про структуру і мовленнєві особливості розповіді, за В.О.Сухомлинським, має велике значення для успішного навчання дітей творчого розповідання.

Н.П.Орланова розглядає творче розповідання як вміння дітей самостійно створювати нові образи, ситуації, дії і виражати все це в логічно-послідовній розповіді сюжетного або описового характеру. Під поняттям «нові» розуміються такі, які дитина повністю в житті не сприймала, але елементи яких є в її досвіді. Так, дослідження

Н.П.Орланової було спрямоване на навчання дітей складати розповіді на природничій основі та самостійно вигаданого казкового сюжету.

Автор розкриває закономірності розвитку творчого розповідання дітей 6-7 року життя. За даними досліджень, під впливом навчання поступово розвивається творча словесна діяльність дітей; удосконалюється словесне оформлення творчих розповідей і розвиток мислительної діяльності. Діти навчаються використовувати набуті життєві уявлення у творчому процесі розповідання. Встановлено, що до 6-го року життя дитини спостерігається кількісний і якісний ріст її словесно творчих умінь. Щодо якісних змін творчих умінь, то спостерігається поступове розширення об'єму творчої уяви дітей; вміння адекватно сприймати завдання «придумай»; обмежуватись тільки однією темою і давати більш розгорнуту характеристику подій; діти оволодівають структурою зв'язної розповіді (в розповіді можуть виділити зав'язку, кульмінаційний момент, розв'язку); використовують пряму мову, що позитивно впливає на зміст сюжетів. Водночас, як зазначає дослідниця, зміст розповідей дітей 6-го року життя ще бідний. Вони переважно обмежуються комбінуванням безпосередньо спостережуваних побутових явищ, мало використовують знання, одержані з інших джерел. Дитина 6-го року життя не може попередньо спланувати сюжет; творчий процес активно продовжується під час розповідання, що часто сприяє порушенню логіки розповідання.

Дослідниця дійшла висновку, що у процесі навчання творчого розповідання діти поступово переходять від механічного з'єднання окремих, випадково обраних подій до все більш синтезованого створення образів і сюжетів; поступово розширюється об'єм дитячої уяви, формуються вміння керувати своєю уявою. Діти оволодівають структурою зв'язної розповіді, виявляють елементарні вміння попередньо планувати розповідь.

Діти старшого дошкільного віку прагнуть копіювати мову художнього твору, але це не означає, що вони не здатні переказати зміст твору своїми словами. Як показують дослідження Є.Ф.Лукиної,

дошкільники вільно передають зміст порівняно великих художніх творів, якщо не можуть запам'ятати текст дослівно. Діти 6-7 років правильно переказують зміст віршованого твору, не дотримуючись словесного тексту. Проте нові слова, що їх вперше зустрічають у художньому творі, вони прагнуть передати дослівно. Цікава особливість переказів дітьми старшого дошкільного віку в тому, що вони прагнуть пояснити зміст окремих епізодів твору. Це свідчить про те, що у старшому дошкільному віці не тільки збагачується мовлення дитини новими словесними формами, але під впливом художнього твору активізується наявний в дітей мовний запас.

Дошкільник формується та розвивається у діяльності різного спрямування, що взаємодіють один з одним. Тому, мовленнєвий розвиток дітей залежить від того, наскільки раціонально поєднуються усі види освітньої діяльності у мовленні дітей, наскільки дошкільник активний під час виконання різних видів діяльності. Цій проблемі присвячені дослідження Т.Г.Постоян і С.В.Ласунової.

Л.І.Мамчур досліджувала проблему формування зв'язного мовлення старших дошкільників в продуктивній, творчій діяльності. Нею розроблено методику комплексного розвитку зв'язного мовлення і навчання дітей розповідання у взаємозв'язку різних видів діяльності (продуктивно-творча, художньо-мовленнєва, ігрова). Встановлено і охарактеризовано рівні і стадії розвитку зв'язного мовлення дітей, педагогічні умови та закономірні тенденції його розвитку [39].

Як зазначає О.В.Кравченко, розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку відбуватиметься успішно, якщо забезпечити: тематичний принцип наскрізного планування, послідовне комплексне розв'язання мовленнєвих завдань (словник, описові розповіді з власного досвіду, творчі розповіді), інформаційно-змістову обізнаність дітей у межах обраної тематики в різних видах діяльності (продуктивно-творчій, художньо-мовленнєвій, ігровій), занурення дітей в активну пізнавально-

творчу діяльність, позитивно-емоційні стимули мовленнєвої активності дітей на заняттях; якщо навчання розповідання здійснювати за послідовними шаблонами: чуттєво-інформаційний, продуктивно-творчий, констатувально-описовий, резюмуючий [36,с.14].

Отже, різні аспекти методики навчання дітей розповідання та розвитку зв'язного мовлення на етапі дошкільного дитинства висвітлені ґрунтовно й різнобічно та мають велике значення для удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників. Але проаналізувавши науково-методичну літературу, можна, констатувати недостатній рівень висвітлення питання удосконалення мовленнєвого розвитку дошкільників на прикладі використання ілюстрацій, той у наступному пункті дослідження розглянемо ілюстрації як дієвий засіб розвитку мовлення дошкільників.

1.3. Ілюстрації як дієвий засіб розвитку мовлення дошкільників

У дидактиці наочність виокремлюється у провідний принцип навчання.

На значення наочності в розвитку дитячого мовлення та на використання її в системі роботи з розвитку мовлення вказував Й.Г.Песталоцці. Зауважуючи на необхідність наочності під час навчання, педагог зазначає, що органи відчуттів дають особистості хаотичну інформацію про соціум. Навчання повинно знищити невпорядкованість у спостереженнях, розмежувати предмети, а однорідні та близькі знову з'єднати, тобто сформувані почуття [48,с.34]. Й.Г.Песталоцці вважав, що навчання дітей мовлення невіддільне від спостереження навколишніх йому предметів і явищ, і що картинка в навчанні дітей є цінним матеріалом. Він називав мовлення «мистецтвом, якого потрібно навчати». Й.Г.Песталоцці вважав, що наочність забезпечує самодіяльність дітей у навчанні і є вихідним моментом для розвитку мислення [48,с.21].

Роль наочності в розвитку спостережливості, мислення, мовлення розглядав К.Д.Ушинський. Учений виходив з положення, що будь-яке навчання треба базувати не на абстрактних розмовах, а на основі конкретних

образів, що їх діти сприймають з докільля. «Безпосередньо сприйняті нами із зовнішнього світу образи, - писав К.Д.Ушинський, - є єдиними матеріалами, над якими і з допомогою яких працює наша мислительна здібність...» [64,с.184].

Відтепер, з'ясуємо сутність і види феномена «наочність». Звернемося до словникових джерел. Тлумачні словники трактують наочність як «один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються дітьми» [64,с.218]; властивість психічних образів об'єктів пізнання, що виражає ступінь доступності і зрозумілості цих образів для суб'єкта, що пізнається; один з принципів навчання [64,с.16-17]; предмети, які використовуються для показу під час навчання, а також метод навчання, що ґрунтується на використанні таких предметів [64,с.136].

Наочність за способом зображення поділяється на: образну, що показує предмети і явища в реальному, образному виді (моделі, макети, муляжі, картини, ілюстративні таблиці і т.ін.) та схематично умовну, що передає у предметах або явищах лише головне, основне у відомій логічній обробці та з використанням умовних графічних знаків (карти, схеми, діаграми). Зображувальна наочність може використовуватись у площинних або об'ємних вимірах, як динамічних, так і статичних. Динамічні бувають двох видів: з рухомими та зйомними деталями (наприклад, ілюстративні таблиці). До площинної зображувальної наочності відносять діпозитиви, кінофільми, діафільми.

Поряд із зображувальною наочністю важливе місце належить слову. У методичній літературі слово не розглядається як засіб наочності, а ставиться поряд з наочністю: «слово і наочність». На «словеснообразну наочність» звернув увагу ще В.О.Сухомлинський. Слово, якщо воно вживається як «сигнал сигналів», якщо воно емоційне й образне, то таке слово несе в собі суттєві риси наочності [58,с.160].

Отже, реалізувати принцип наочності в освітньому процесі - означає збагатити і удосконалити чуттєвий досвід вихованця; уточнити його чуттєве сприйняття, а отже, розвивати спостережливість, важливість котрої в освітній діяльності досить вагома. Зробити навчання наочним - це не лише створити зорові образи, забезпечити сприймання довкілля, це і включити дитину безпосередньо у практичну діяльність, а разом з тим - пов'язувати навчання з життям.

Одним із досить поширених видів наочності є ілюстрації. З'ясуємо сутність поняття «ілюстрація».

Ілюстрація - (від латинського «*illustratio*»), що означає освітлення, наочне зображення; зображення, що переводить образи літератури на мову графіки або живопису. В більш вузькому розумінні - ілюстрація - малюнки або гравюри, надруковані разом з літературним текстом у книзі і безпосередньо пов'язані із змістом, фабулою, ідеями літературного твору [6,с.12].

Отже, ілюстрація - означає висвітлювання, демонстраційне зображення, малюнок у журналі чи книзі, котрий надрукований з художнім текстом, відтворює сутність і стосується ідеї, фабули твору. Ілюстрація – інтерпретація тексту, тобто щось вторинне, навіть, службове і водночас є самостійним жанром образотворчого мистецтва. Вона поєднує в собі статику зображення і динаміку розповідання, «оповідання в картинках», паралельно словесному, але і виокремлено від нього. Ілюстрація є активним засобом «книжкової архітектури» і водночас протистоїть її конструктивним і знаковим елементам, виділяється у книзі в самостійний і смисловий ряд. Ілюстрація – складне багате мистецтво, яке нелегко піддається якій-небудь упорядкованості і класифікації.

В.А.Богуславська уважала, що «ілюстрація, тобто пояснення тексту окресленнями у формах скульптури і живопису, є суттєве і пряме призначення цих обох мистецтв усіх народів» [9,с.70].

У науковій літературі існують різні підходи щодо класифікації ілюстрацій. Оскільки ілюстрація є основою книжкової графіки, що розкриває і пояснює текст, її класифікують по-різному: А саме: за значенням і місцем у книзі; за зв'язком з художніми особливостями тексту; за технікою виконання; за характером поліграфічного відображення.

Розміщуються ілюстрації на палітурках і на обкладинках. Ті, що розміщуються на тому аркуші паперу, який однією стороною наклеюють на внутрішню сторінку палітурки, називаються форзац. Ілюстрацію можна зустріти і на титульному аркуші, який знаходиться після форзацу і відкриває книгу [7,с.17-20].

Залежно від мети, яку переслідує ілюстратор, ілюстрації поділяють на дві групи. Перша група – це зображення предметів і явищ, що мають вузькопізнавальне або наукове призначення. Це відтворення різних схем, карт, креслень і т.ін. Такі ілюстрації наочно і зрозуміло пояснюють зміст тексту. Це науково-пізнавальні ілюстрації.

Другу групу становлять ілюстрації, які зорозово розкривають образи, створені письменником. Ці ілюстрації не стільки пояснюють, скільки трактують літературний твір засобами графіки. Такі ілюстрації називають художньо-образними.

Світлотінньовий малюнок, або тоновий передає предмети, образи в реальному плані, з передачею їх об'єму не лише лінійною побудовою, а й світлотінню. Більш поширеним видом ілюстрації є малюнок тоновий, виконаний в одному кольорі олівцем, вугіллям, пером, аквареллю, який найповніше передає дійсність.

Умовний малюнок – це стилізоване, спрощене площинне зображення, яке ввійшло в мистецький обіг у середині ХХ століття.

Як один з важливих видів ілюстрації використовують фотографії. Фотографія вміщується у книгу в тих випадках, коли потрібно дати точне документальне зображення, що підтверджує правдивість авторського тексту. В одних випадках даються лише фотографії, в інших – до них додаються

малюнки, виконані художником. Звичайно, не будь-яку книгу можна ілюструвати фотографією, оскільки фотографія не здатна передати повноцінний образ персонажів чи якихось інших зображень.

Учені завжди надавали великого значення книжковій графіці у виховному процесі дітей (Алтухова А.В., Длугач Р.М., Дульський П.Д., Мексик Я.В., Марин М.О., Рубінштейн С.Л. та ін.). Ще в кінці 30-х років проблема використання ілюстрацій у роботі з дітьми привертала увагу психологів (Гіневська В.О., Леонт'єв О.М.). У повоєнні роки вчені (Жуковська Р.Й., Ситніков Ю.А., Яковлічева А.Ф.) досліджували вплив ілюстрації дитячих книг на формування особистості дітей. В останні десятиріччя до проблеми книжкової графіки дитячої літератури звертались багато мистецтвознавців, художників. Їхні роботи були присвячені виявленню специфіки ілюстрування дитячих літературних книг (Бродський І.А., Камкін О.А.).

Художня ілюстрація допомагає читачу правильно зрозуміти загальний задум літературного твору, окремі характери і образи. Художніми засобами графічного мистецтва художник правильно і чітко розставляє смислові акценти у творі, показує у своїх ілюстраціях основний стрижень, основну лінію розвитку подій [61,с.76].

О.М.Леонт'єв, досліджуючи різні види дитячої пам'яті, встановив, що тільки 1% досліджуваних належав до слухового типу заучування; 3% - до моторного і 96% - до зорового [42,с.316]. Враховуючи цю закономірність психіки дитини, можемо стверджувати, що художник, який береться за ілюстрування дитячої книги, першим несе відповідальність, наскільки вона сподобається дітям. Зорове сприймання значно випереджує не лише розвиток пам'яті, але і розвиток мовлення та розуміння нею тексту. Поступово текст починає відігравати все більшу роль, але і в 5 і навіть у 7 років для кращого його розуміння потрібні малюнки. Тому перед ілюстраторами ставляться певні вимоги під час ілюстрування книг. З'ясуємо їх.

Таким чином, книжкові ілюстрації – це один з різновидів мистецтва, і можливість дошкільників їх сприймати формується відповідно до педагогічного впливу. Під педагогічним керівництвом у дошкільників виникає зацікавленість до сутності ілюстрацій, зображувальних засобів, котрі застосовують художники в професійній діяльності.

Слухаючи зміст оповідання, казки, а також розглядаючи ілюстрації, дошкільники сприймають зображені в них дії за допомогою слуху та зору. Ілюстрації уточнюють, конкретизують образи, які представлені у художньому слові, що допомагає ґрунтовніше і повніше зрозуміти сутність художнього твору.

Дошкільники сприймають малюнок конкретно та безпосередньо. Розглядання ілюстрацій за допомогою педагогічного керівництва дорослого сприяє активному дитячому мовленню, оволодінням дошкільниками рідною мовою. Слід заохочувати їх зацікавленість до ілюстрацій поодинокими питаннями, висловлюваннями, скеровувати увагу на суттєві та важливі моменти.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ

2.1. Характеристика рівнів удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій

У процесі дослідно-експериментальної роботи здійснювалася реалізація констатувальний експерименту. Дослідження проводилося у Херсонському ясла-садку №62 Херсонської міської ради. Дослідженням було охоплено 46 дітей дошкільного віку та 6 вихователів, які мають достатній педагогічний стаж роботи в даній установі.

Метою констатувального етапу експерименту було з'ясування наявного рівня сформованості мовленнєвого розвитку дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.

Завданнями констатувального етапу експерименту виступили:

- визначити критерії і показники розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій;
- виявити поінформованість дітей із ілюстрацією;
- дослідити особливості розуміння дітьми ілюстрацій;
- визначити й охарактеризувати рівні розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.

Насамперед нами було визначено критерії і показники рівнів розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій. Зазначимо їх: 1) когнітивний критерій із показниками: поінформованість із ілюстраціями; розуміння дітьми ілюстрацій; сприймання різних їх видів; 2) репродуктивно-мовленнєвий критерій із показниками: повнота відтворення змісту ілюстрації; відповідність розповіді за ілюстрацією художньому тексту; 3) творчо-мовленнєвий критерій із показниками: самостійність розповіді; творча імпровізація тексту за ілюстраціями.

Відповідно до визначених критеріїв і показників нами було дібрано експериментальні завдання. Опишемо їх зміст.

Когнітивний критерій

Показник: поінформованість щодо ілюстраціями

Завдання 1. Допомога Дідусю-оповідачу

Мета: з'ясувати обізнаність дітей із ілюстраціями.

Матеріал: конверт, лист.

Процедура виконання. Експериментатор повідомляє дітям, що до них прийшов лист від дідуся-оповідача (показує конверт). – Діти, а як ви вважаєте, чому його так звати? – Так, правильно, тому що дідусь знає багато цікавих оповідань, віршів, історій. Він ходить по містах, селах і розповідає їх дітям. Послухайте, який лист надіслав нам дідусь-оповідач: «Дорогі діти! Зі мною трапилося лихо: одного разу я гуляв поблизу моря, ходив бережком, складав цікаві історії, щоб потім вам розповісти, аж раптом глянув на воду і завмер: звідти виглядав найменший син морського царя – Нептунчик, який тримав у руках золоту рибку. Я почав просити його, щоб він відпустив її. А він і каже мені: «Відпущу, коли відповісиш на мої запитання. Думав я, діти, думав, та так і не зміг правильно відповісти на них. І мені дуже боляче від того, що не зможу визволити Золоту рибку. Діти, будь ласка, допоможіть мені, старенькому, відповісти на ці запитання: Що таке ілюстрація? Як називають тих, хто малює ілюстрації? Чекаю із нетерпінням Вашої відповіді. Ваш дідусь-оповідач». Експериментатор пропонує дітям поміркувати і відповісти на запитання, потім відправити відповіді дідусеві-оповідачеві.

Завдання 2. З якого твору ілюстрація?

Мета: з'ясувати знання дітей програмних художніх творів, уміння впізнати і передати відомий зміст твору відповідно до ілюстрації.

Матеріал: ілюстрації до казок «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат» (художник Харук О.), «Ріпка» (художник Мельниченко В.), «Кривенька качечка» (художник Коваль О.), «Пан Коцький» (художники Чміленко О., Анікін В., Лавро К.), «Рукавичка» (художник Лавро К.), «Коза-дереза»

(художник Базилевич О.), ілюстрації до оповідань: «Десять робітників» (художник Баликін М.), «Ледача подушка» (художник Голозубов В.), «По горіхи» (художник Баликін М.), ілюстрації до віршів: «Що за звір», «Бобер» М.Стельмаха (художник Сутєєв В.), «Щоглик» П.Грабовського (художник Полтавець В.), конверт, лист.

Процедура виконання: Експериментатор повідомляє дітям, що до них знову надійшов лист від дідуся-оповідача (показує конверт). Послухайте, що він нам пише: «Дорогі діти! Я дуже вдячний вам за те, що ви відповіли на всі запитання і допомогли мені визволити Золоту рибку. Але Нептунчик був такий сердитий і страшний, що я все забув: не пам'ятаю ні казок, ні оповідань, ні віршів. Допоможіть мені, будь-ласка, їх пригадати. Передаю вам ілюстрації, ви їх розгляньте і скажіть, з яких вони казок чи оповідань. Ваш дідусь-оповідач». Експериментатор по чергово показує дітям ілюстрації, пропонує їм розглянути їх і пригадати, з якого вони твору, розповісти їх зміст.

Показник: розуміння дітьми ілюстрацій

Завдання 1. Добери ілюстрацію до прослуханого тексту

Мета: з'ясувати вміння дітей співвідносити зміст художнього твору з ілюстраціями.

Матеріал: ілюстрації до казок: «Ріпка» – художник К.Лавро (на ілюстрації зображено діда і бабу, які тягнуть ріпку); «Пан Коцький» – художник К.Лавро (на ілюстрації зображено лисичку і котика, які сидять за столом і вечеряють, десь за кущами виглядають вовк і вуха зайця); «Рукавичка» – художник К.Лавро (обкладинка до книжки, на якій зображені усі звірі в рукавичці); «Коза-дереза» – художник О.Базилевич (центральний епізод: на подвір'ї біля будинка стоїть коза); «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат» – художники В.Петелін і І.Петеліна (в зимовому лісі зустрілися і розмовляють між собою лисичка і вовчик), «Кривенька качечка» – художник О.Гребенюк (на зеленому подвір'ї сидить гарна молода дівчина і пряде).

Процедура виконання: Експериментатор розповідає фрагмент із певної казки. Дитині пропонується розглянути всі ілюстрації і відібрати саме ту, яка відповідає словесному фрагменту казки. Пропонувалися такі фрагменти: «Був собі дід Андрушка, а в нього баба Марушка, і в баби дочка Мінка, і в дочки собака Хвінка, і в собачки товаришка – киця Варварка, а в киці вихованка – мишка-Сіроманка».

Показник: сприймання різних її видів

Завдання 1. Гра «Хто більше побачить зображень на ілюстрації?»

Мета: з'ясувати особливості сприймання і художнього бачення дитиною зображеного на ілюстрації.

Матеріал: ілюстрації до попередніх завдань.

Процедура виконання. Двом дітям пропонувалося розглянути ілюстрації і назвати все, що на них зображено. Після цього давалося завдання на змагання: «Хто більше побачить зображеного на ілюстрації?»

Результати опитування свідчать, що лише 18% дітей експериментальної і 16% - контрольної груп змогли відповісти на запитання «Що таке ілюстрація?». Нами було зафіксовано такі відповіді: «Це картинки у книжках» (Марина Д.- ЕГ), «коли розповідають казки, то показують різні ілюстрації» (Катерина З. - КГ), «Це різні маленькі і великі малюночки» (Соня Т.- ЕГ), «Ілюстрація – це малюнок у різних книжках» (Віктор В.- КГ). Інші діти (82%- в експериментальній і 84% - у контрольній групах) відповіли «не знаю», або ж мовчали.

На запитання «Як називають тих, хто малює ілюстрації?» відповіді значної кількості дітей були негативними: «не знаю» і лише незначна кількість старших дошкільників (12% - в експериментальній і 14% - у контрольній групах) відповіли «художник».

Щодо другого завдання «З якого твору ця ілюстрація?», то, як засвідчили результати, переважна більшість дітей старшого дошкільного віку була обізнана із ілюстраціями до казок. Так, 78% дітей експериментальної і 76% - контрольної груп змогли пригадати ілюстрації і казки, що зображені на

них. Із-поміж них, 32% дітей експериментальної і 30% - контрольної груп назвали всі ілюстровані казки, окрім однієї «Пан Коцький». Відзначимо, що ми пропонували дітям ілюстрації до цієї казки різних художників, а саме: В.Анікіна, К.Лавро, О.Чміленко. 26% дітей експериментальної і 28% - контрольної груп пригадали ілюстрації до казок «Ріпка», «Кривенька качечка», «Рукавичка». 10% дітей експериментальної і 8% - контрольної груп назвали ілюстрації лише до казок «Рукавичка» і «Ріпка». Зазначимо, що окремі діти не могли пригадати назву казки, але розповідали її зміст, або ж змішували назву казки з іншою. Наприклад, Микола Т.(ЕГ): «Так, я знаю цю казку. Це там, де лисичка хитра була і «примусила» вовчика ловити рибку хвостиком». Катерина З. (КГ): «Тут намальована казка «Котик і лисичка». Як вони подружились, а котик потім усіх налякав і вони жили дружно». Окрім цього, вважаємо за необхідне відзначити той факт, що 10% дітей як експериментальної, так і контрольної груп не змогли розповісти, що зображено на ілюстрації, але правильно назвали, а можливо, й відгадали, назву казки. Напевне, це саме ілюстрації слугували підказкою. Діти назвали ілюстрації до казок «Ріпка» і «Рукавичка». 22% дітей експериментальної і 24% - контрольної груп не пригадали жодної ілюстрації до казок.

Як засвідчує таблиця, лише 4% старших дошкільників експериментальної і 6% - контрольної груп були поінформовані з ілюстраціями до оповідань. Так, із запропонованих нами ілюстрацій діти назвали лише до оповідань В.Сухомлинського «Ледача подушка» і Н.Забіли «По горіхи». 96% дітей експериментальної і 94% - контрольної груп не змогли виконати завдання.

Щодо поінформованості старших дошкільників із ілюстраціями до віршів, то лише 8% дітей експериментальної і 6% - контрольної груп правильно назвали вірш, зміст якого було зображено на ілюстрації. Серед них, «Бобер» (М.Стельмах) і «Щоглик» (П.Грабовський). 92% дітей експериментальної і 94% - контрольної груп не обізнані із ілюстраціями до віршів.

Отже, можна дійти висновку, що вихователі не користуються ілюстраціями до оповідань і віршів.

Щодо поінформованості дітей із різними видами ілюстрацій, то, як засвідчили дані таблиці, найбільша кількість дітей (34% - в експериментальній і 36% - у контрольній) була обізнана із книжкою-картинкою.

28% дітей експериментальної і 30% - контрольної груп були обізнані із листівками.

Ні в експериментальній, ні в контрольній групах діти не були обізнані із книжкою-іграшкою. Відзначимо той факт, що ті ж самі діти, які були обізнані із книжкою-картинкою не бачили різниці між цими двома видами ілюстрацій і називали їх однаково. Наприклад, Тетяна Т. (ЕГ): «Незнайко, я вже тобі казала, це книжка-картинка (розкриває книжку). Бачиш, тут скрізь картинки». Микита М. (КГ): «Знову книжка – картинка (розглядає її). Цікава».

Щодо інших видів ілюстрацій (умовні, лінійні, світлотіньові), то ні в експериментальній, ні в контрольній групах діти не змогли правильно їх визначити. Проте, відзначимо, що діти виправляли Незнайку і намагалися коментувати свої відповіді.

Отже, як засвідчили результати, дошкільники обізнані лише з деякими видами ілюстрацій, а саме: книжками-картинками та ілюстраціями-листівками. Переважна більшість дітей була поінформованість з ілюстраціями до казок. Ми вбачаємо таку закономірність у тому, що в казках увесь текст ілюстрований, а в оповіданнях чи віршах ілюструється здебільшого центральний епізод, який іноді не відповідає художньому тексту. Окрім цього, казкові образи, відображені художником в ілюстраціях, передбачають декоративне забарвлення, виділення характерних рис різними засобами художньої виразності: силуетом, гротескним перебільшенням окремих образів. Саме тому діти із задоволенням розглядають і запам'ятовують їх.

При виконанні дітьми завдання “Про що розповідає ілюстрація?” ми насамперед намагалися з’ясувати такі важливі для розуміння ілюстрації аспекти: впізнавання окремих предметів (людей, тварин), що склали сюжет ілюстрації; виокремлення пози кожної фігури; встановлення просторових зв’язків між усіма предметами, що зображені на ілюстрації; виокремлення деталей ілюстрації (тло, освітлення, вирази обличчя); що забезпечують розуміння всього сюжету (за Г.О.Люблінською). (Нагадаємо, що для з’ясування розуміння дітьми змісту ілюстрацій, ми пропонували дитині одразу дві: одну – до знайомого художнього тексту, іншу ілюстрацію – до незнайомого твору).

За експериментальними даними виявилось, що 66% дітей експериментальної і 64% - контрольної груп (за знайомою ілюстрацією) та 38% дошкільників в експериментальній і 40% - контрольній групах (за новою ілюстрацією) назвали предмети, що складають її сюжет. Щодо виокремлення пози кожної фігури, то правильно її визначили 70% дітей експериментальної і 68% - контрольної груп (за знайомою ілюстрацією) та відповідно 46% і 48% за ілюстрацією до незнайомого тексту. 48% дошкільників експериментальної і 50% - контрольної груп (за знайомою ілюстрацією) та 28% і 30% відповідно (за новою ілюстрацією) правильно визначили просторові зв’язки між зображеними предметами. І, як свідчать результати таблиці, лише незначна кількість дітей (16% - в експериментальній і 18% - контрольній групах за знайомою ілюстрацією) та (4% і 2% дітей відповідно за ілюстрацією до незнайомого тексту) змогли виокремити додаткові деталі: тло, освітлення, вирази обличчя. Зазначимо, що з усіх одержаних відповідей, ніхто з дітей не сказав ні про тло, ні про освітлення ілюстрації, ними аналізувалися лише вирази обличчя тварин і людей. Проілюструємо прикладом розповідей дітей експериментальної і контрольної груп.

Як свідчать відповіді дітей, ілюстрації, пов’язані із змістом знайомого твору, легше і глибше розуміють старші дошкільники. Діти у процесі їх розглядання виявили зацікавленість, аналізували, пояснювали, уточнювали

зображене на ілюстрації і виявляли бажання більш повно розкрити і передати словами зміст ілюстрації. Окрім цього, при розгляді знайомих ілюстрацій діти не стримували своїх емоцій (сміялися, раділи), що теж слугувало своєрідною відповідною реакцією на зміст зображеного. Щодо ілюстрацій до незнайомого художнього твору, то, відзначимо, що діти подекуди виявляли зацікавленість ними, але їхня увага при розгляді була мимовільною. Діти відзначали лише деякі моменти, на які спрямовувалась їхня увага.

Як засвідчили результати, дошкільникам ще важко орієнтуватись у просторових зв'язках, у визначенні освітлення, тла, виразів обличчя персонажів, що є проявом низького ступеня інтерпретації розуміння сюжету ілюстрації.

Репродуктивно-мовленнєвий критерій з усіма його показниками

Дошкільникам пропонувалося кілька завдань, за результатами виконання котрих і визначалися означені вище показники. Кожне завдання об'єднувалося одним предметом розповіді – одним видом ілюстрацій. Такими були: лінійні, умовні, світлотіньові ілюстрації і книжка-картинка.

Завдання 1. Опис зображення

Мета: з'ясувати рівень сформованості вміння описувати зображення.

Матеріал: іграшковий герой, ілюстрації до твору І.Семененка «Ходить білочка у лісу» (худ. О. Касьяненко), твору О.Пчілки «Тямущий котик» (худ. Л. Іванова), твору Т.Шевченка «Тече вода з-під явора» (худ. М.Компанець) і розповіді Н.Забіли «По горіхи» (худ. Л. Іванова).

Вид зображення-ілюстрації – лінійні.

(Характеристика змісту зображення. «Ходить білочка по лісу». - По центру на гілочці показана білочка з кошиком, яка тягнеться до ялинки із шишками, все останнє місце займає намальований художником густий ліс (на зеленому тлі). «Тямущий котик». – Серед квітів по центру сидить кіт, який роздивляється книжку. «Тече вода з-під явора». – В центрі представлена дівчина із коромислом, яка прямує до річки, де плавають качки із каченятами; «По горіхи». – У лісі йдуть хлопчик і дівчинка).

Зазначимо, що за програмою навчання дошкільники вже вивчали вірш О.Пчілки «Тямущий котик» і розповідь Н.Забіли «По горіхи», а з творами І.Семененка «Ходить білочка по лісу» і Т.Шевченка «Тече вода з-під явора» не були ознайомлені, тому ілюстрації до них діти бачили перший раз.

Процедура виконання: Педагог повідомляє дошкільнику, що до нього прийшов гість і приніс із собою чудові зображення, але хто на них зображений він не знає і просить тебе, щоб ти розповів йому про них. Дитині пропонувалося розглянути спочатку ілюстрацію до знайомого тексту і описати її, а потім іншу ілюстрацію.

Завдання 2. Розкажи казку

Мета: з'ясувати рівень сформованості у дітей навичок розповідати за запропонованим зображенням.

Матеріал: Дідусь-оповідач, книжки-картинки до казок «Рукавичка» і «Їжак та заєць» (худ. Микола Стороженко) і вірша «Дятел» (худ. Г.Слагіна).

Вид зображення – книжки-картинки.

Зазначимо, що казка «Рукавичка» була вже відома дошкільникам, а казка «Їжак та заєць», поетичний твір «Дятел» – були їм ще не знайомі.

Хід виконання: Дідусь-оповідач пропонує дитині уявити себе на його місці і за книжками-картинками розповісти іншим дітям казку.

Як свідчить опитування, в розповідях дітей описового характеру за ілюстрацією до невідомого художнього тексту нараховувалося лише від 2 до 3 речень, це були в основному прості речення. Кількість слів становила 8-15. У мовленні дітей відсутні образні вирази, прислів'я і приказки. Проілюструємо прикладом.

Дмитро З (ЕГ): «Це дівчинка. Вона гарна... Вона несе коромисло».

Галина У.(КГ): «Це дівчинка. Вона йде до річки. І тримає відерця... І тут (показує) каченята плавають. Вони великі і маленькі».

Як бачимо, в розповіді Ганни П. нараховується 3 речення і 7 слів, а в розповіді Петра Д. – 5 речень і 13 слів. У розповідях частково відсутні логіко-

синтаксичні зв'язки, використовується ланцюжково-займенниковий спосіб зв'язку.

Щодо опису ілюстрації до відомого художнього тексту, то, як свідчать результати, у розповідях дітей налічується всього від 4 до 10 речень, із них простих 3-7, складних 1-3. Кількість слів становила 12-30. У висловлюваннях дітей використовувалися образні вирази (1-2), пряма мова (1). Представимо приклад.

Олег І.(ЕГ): «Це діти. Вони йдуть шукати горіхи. У них гарні кошики. Діти йдуть і розмовляють». Тетяна Г. (КГ): «Зараз осінь. Малюки взяли кошики і пішли у ліс. У ньому чудово, тихо. Вони йдуть і шукають горіхи, які знаходять на землі... Їх тут багато».

Як бачимо, в тексті-описі Олега І. нараховується 4 речення, з них усі прості речення і 12 слів, а в розповіді Тетяни Г. – 5 речень, з них одне - складне, кількість слів збільшилася до 20. Для такого типу висловлення характерний ланцюжковий зв'язок, а саме: займенниковий (це діти. Вони...)

За експериментальними результатами, в текстах-міркуваннях за ілюстрацією до невідомого тексту нараховується від 1 до 3 речень, з них до двох простих і 1 складне та до десяти слів. У мовленні дошкільників відсутні образні висловлювання, прислів'я, приказки і пряма мова. Продемонструємо прикладом.

Ольга О. (ЕГ): «Змій перелякався, бо хлопчик його налякав. Так і треба»; Віктор Д. (КГ): «Хлопчик вирішив налякати змія, тому що він поганий. Ось змії і перелякався».

Як простежується з аналізу, в тексті-міркуванні Ольги О. нараховується 2 речення і 8 слів, а у висловленні Романа Д. - 2 речення, але 9 слів. Діти використали в мовленні скоалносурядне речення з сурядними частинами, що виражають причинові відношення і додаються до головного речення за допомогою сполучників (бо, тому що).

У розповідях-міркуваннях за ілюстрацією до відомого художнього тексту кількість речень коливається від 3 до 4, з них 1-4 простих, 1 складне,

слів – від 12 до 26. У мовленні дошкільників використовувались образні вирази (1-2).

Аналіз дитячих висловлювань дозволяє виявляти такі особливості розповіді дітей за ілюстраціями:

- епізодично, а подекуди й повністю (що стосується сюжетної розповіді), відсутні логіко-синтаксичні зв'язки;
- присутні переважно однотипні словесні висловлювання: здебільшого прості, іноді використовуються поширені речення;
- у складносурядних реченнях замість сполучників (а), (але) використовується здебільшого з'єднувальний сполучник (і);
- майже відсутні в текстах образні вирази, приказки, прислів'я;
- використовується ланцюжковий зв'язок (займенниковий, лексичні повтори, синонімічна заміна);
- здебільшого не повно розкривається сутність ілюстрації;
- у процесі розгляду ілюстрацій до знайомих художніх творів розповіді дітей відповідають змісту художнього тексту.

Творчо-мовленнєвий критерій

Показник: самостійність розповіді

Дошкільнику пропонується розглядати серію ілюстрацій до українських казок “Кривенька качечка” (виконаних худ. О.Гребенюком), “Кіт і лисиця” (виконаних худ. Т.Сазоною і Ю.Притоковим), правильно та послідовно представити їх і скласти за ними текст.

Показник: творча імпровізація тексту за ілюстраціями

Дитині пропонується розглядати ряд ілюстрацій до української народної казки «Лисиця та журавель» (худ. К.Лавро) і скласти свою історію: 1)представити інших героїв казки; 2) змінити персонажів казки, зміст.

Як засвідчили дані таблиці, 66% дошкільників експериментальної і 70% - контрольної груп змогли відтворювати у своїх зображеннях найбільш яскраві та захопливі епізоди казки «Кирило Кожум'яка». Проте зазначимо, що діти свої зображення представляли лише на одному аркуші, інші

залишилися невикористаними. Аналіз дитячих робіт дозволило констатувати недостатній рівень технічних навичок малювання. Так, змії був зображений дітьми як чорна значна смужка, зверху якої були вушка і очі. На додаткове питання педагога: «Чому ти так його намалював?», дошкільники пояснювали: «Змії злий і страшний і хоче з'їсти чоловіка».

Щодо розповідей за власними малюнками, то лише 10% дітей експериментальної і 12% - контрольної груп змогли розповісти казку, але в їхніх розповідях були наявні значні логіко-синтаксичні порушення. Проілюструємо прикладом. Сергій К. (ЕГ) (на малюнку намалював жінку, одну дитину, великого змія і поряд з ним – чоловіка з палкою): «Жила-була царівна і перелякалася вона змія (пауза). Прийшов хлопчик до Кирила і каже: «Вбий змія». І він узяв, замахнувся на нього отакою палкою (розводить руками) і вбив його. І всі були щасливі».

На основі одержаних експериментальних даних нами було визначено 4 рівні розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій: високий, достатній, середній і низький. Охарактеризуємо їх.

Високий: дитина використовує різноманітні оповідання; кількість речень 8-10, слів – 25-35; повноцінно дотримується схеми вираження думок; використовує в розповідях різні види речень; демонструє повноту, самостійність вираження своїх думок, відповідність розповіді за ілюстрацією оповідання.

Середній: дитина використовує описові та сюжетні розповіді; кількість речень 3-4, слів 12-23; епізодично дотримується схеми висловлювання, потребує допомоги педагога. Для дітей цього рівня властивий середній рівень обізнаності із ілюстраціями.

Низький: дитина відчуває значні труднощі у вживанні різних типів розповідей, композиційна схема яких суттєво порушена; кількість речень дорівнює 1-2, слів до 10; у мовленні застосовує прості речення; відсутній логічний зв'язок, повнота розповіді, не відповідність змісту літературного

твору, відсутність образних висловлювань та засобів виразності. Діти цього рівня показують низький рівень обізнаності із ілюстраціями.

Кількісні результати рівнів розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій подано в таблиці 2.1.

За даними таблиці, дітей із високим розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій в обох групах. Достатній рівень присутній лише у 14% дошкільників експериментальної і 16% - контрольної груп. На середньому рівні знаходилися переважна більшість дошкільників (56% в експериментальній і 50% в контрольній групах).

Таблиця 2.1.

Рівні розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій (%)

Група	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Експер.	-	56	32
Контр.	-	50	34

Низький рівень розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій засвідчили 32% дітей експериментальної і 24% контрольної груп.

Представимо результати графічно у вигляді діаграми.

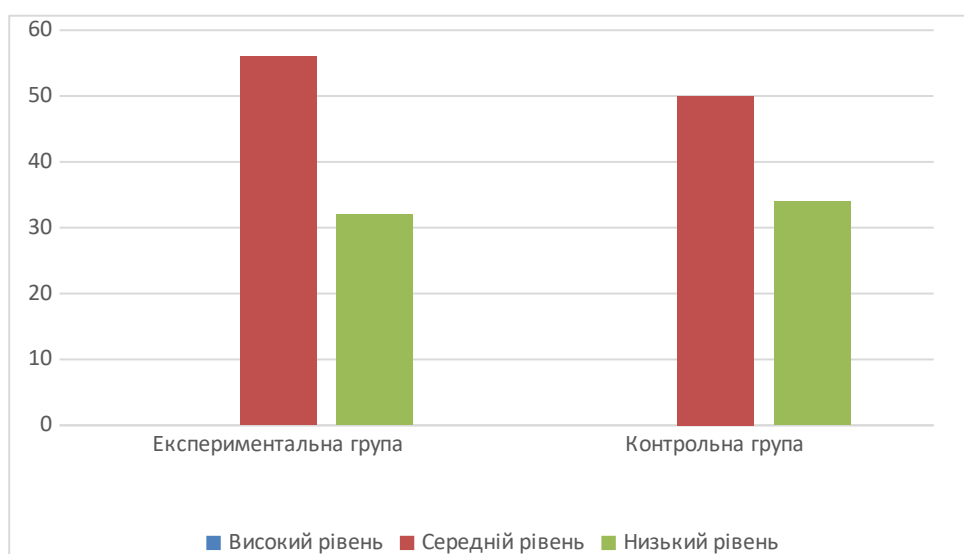

Рис. 2.1. Рівень розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій

Отже, така ситуація спонукала нас до розробки експериментальної методики розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.

2.2.Реалізація методики удосконалення розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій

Проведенню формуючого етапу експерименту передувала робота щодо забезпечення освітнього процесу необхідним експериментальним матеріалом. Насамперед було дібрано ілюстрації до казок, оповідань, віршів, розроблено конспекти занять, тексти лінгвістичних казок, вправ, ігор.

Окрім цього були дібрані фотографії художників-ілюстраторів: Кості Лавро, Володимира Голозубова, Миколи Баликіна, Ігоря Вишинського, Ольги Касьяненко і Лариси Іванової, з творчістю яких ми знайомили дітей на заняттях з художньої літератури.

Надалі було складено тематичний словничок до теми «Ілюстрація». У нього ввійшли такі слова: обкладинка, книжка-картинка, ілюстрація, книжка-іграшка, сторінка, книжка-забава, художник-ілюстратор, листівки, зображення кольорові, чорно-білі, маленькі, великі, дрібні, лінійні, умовні, полосні, півполосні, світлотіньові, кінцівка, заставка.

На першому етапі – художньо-ознайомлювальному – знайомили дітей з усіма видами ілюстрацій (обкладинка, книжка-картинка, книжка-забава, ілюстрації в тексті з умовним, лінійним, світлотіньовим зображенням), з художниками-ілюстраторами, їхніми творами, збагачували мовлення дітей.

Започатковували експериментальну роботу заняття з художньої літератури, на яких ми знайомили дітей із художниками-ілюстраторами та їхніми творами. Проілюструємо приклад.

Заняття з розвитку мовлення. Знайомство з новими друзями.

Мета: ознайомити дітей із ілюстраціями, вчити дітей уважно розглядати їх, виховувати інтерес до ілюстрованої книги, збагатити лексику дітей новими словами.

Матеріал: іграшкова лялька-дідусь, фотокартки із зображенням героїв, книжка-картинка «Іван-побиван».

Словник: художник-ілюстратор, ілюстрація, ілюстраторчик, ілюстраторочка, сторінка, книжка-картинка.

Хід заняття: Експериментатор повідомляє дітей, що до них на гостини знову прийшов... (дістає іграшкову ляльку) дідусь-оповідач, який хоче розповісти вам про свою чудову подорож.

Дідусь-оповідач розповідає казку. «Одного разу зібравсь я у подорож до невідомої тоді ще мені чужоземної країни. Літав, літав і прилетів нарешті до країни дивної краси, яка зветься країною Ілюстрації. Як же я здивувався, коли побачив там знайомих друзів – це були герої казок, оповідань, віршів, але всі вони були зображені на ілюстраціях. Їх там види-мо-невидимо. А дерева, немов різнокольоровою фарбою розмальовані – так багато на них плодів – книжок. Повітря навкруги – солодко-запашне і від того запаху серце в мене затремтіло, неначе від солов'їного співу. Йшов я замріяний по цій країні, аж раптом з-поміж дерев з'явилися хлопчик і дівчинка. Знову я здивувався, на них був дивний одяг, весь із малюнків (вихователь показує фотокартки із зображенням героїв)». Діти, цього хлопчика звати Ілюстраторчик, а дівчинку – Ілюстраторочка. Це брат і сестра, які дуже люблять один одного. Звати їх так тому, що вони живуть у країні Ілюстрації. В цій країні мешкають художники-ілюстратори, які на чудовому аркуші паперу зображують усе те, про що йдеться в казці, оповіданні чи вірші. А потім вони свої ілюстрації віддають Ілюстраторчику та Ілюстраторочці. Ці дивовижні, добрі, ласкаві братик і сестричка хочуть, щоб і ви познайомилися з ілюстраціями і тому вони попросили мене, щоб я вам показав деякі з них. Подивіться, яку гарну книжку передав для вас Ілюстраторчик (показує). Діти, але це не просто книжка, а книжка-картинка (діти повторюють нове слово). Кожна сторінка,

ось вона (показує) про щось розповідає. Пропонує дітям декілька хвилин мовчки розглянути книжку-картинку. Діти, як ви думаєте, про що хоче розповісти нам книжка-картинка? Як би ви її назвали? (відповіді дітей). Так, у цій книжці-картинці розповідається про сміливого й хоробливого хлопчика, який зміг своєю мудрістю перемогти змія. Звали цього хлопчика Іван-побиван, тому й книжка-картинка теж називається «Іван-побиван». Давайте послухаємо, які ж історії траплялися з цим хлопчиком (вихователь розповідає казку в супроводі ілюстрацій). Наприкінці заняття діти пригадують, як називається країна, в якій знаходиться багато книжок, малюнків. Як звати хлопчика і дівчинку, які живуть у цій країні і як називається книжка, яку надіслали їм їхні нові друзі.

Відзначимо, що після заняття книжка-картинка ще декілька днів знаходилась у куточку книги, де діти мали змогу докладніше її розглянути.

Заняття з розвитку мовлення. Знайомство з творчістю Галини Єлагіної

Мета: познайомити дітей із творчістю Г.Єлагіної, виховувати інтерес до наочно-образного зображення художнього твору, познайомити із таким видом ілюстрацій, як книжка-картинка.

Словник: художник-ілюстратор, книжка-картинка.

Матеріал: книжка-картинка до вірша М.Стельмаха «Дятел» і казки «Колобок».

Хід заняття: Діти, сьогодні ми з вами познайомимось із ілюстраціями Галини Єлагіної. Але спочатку пригадайте, яких художників-ілюстраторів ви вже знаєте? (діти називають). Так, Костю Лавро і Володимира Голозубова (показує їхні фото). А тепер діти, познайомтеся ще з одним художником-ілюстратором (показує портрет) . Це Галина Єлагіна. Вона дуже любить дітей, таких як ви, і завжди хотіла зробити їм щось приємне. Коли Галина виросла, то й вирішила стати художником-ілюстратором дитячих книжок. І тепер не тільки до казок, а й до оповідань і віршів малює свої ілюстрації Галина Єлагіна. Але ілюстрації в неї чарівні, кожна з них розповідає про

якийсь фрагмент із казки чи вірша. Ось одного разу художниця зібрала свої ілюстрації і зробила з них книжку-картинку (показує дітям). Діти, як ви думаєте, чому вона її так назвала? Так, книжка-картинка називається так тому, що кожна її сторінка, на якій зображена картинка, розповідає нам епізод із художнього твору. Подивіться, які книжки-картинки намалювала Галина Єлагіна (вихователь пропонує розглянути дітям книжку-картинку до казки «Колобок»). Діти, до якої казки ця книжка-картинка? Як ви про це здогадалися?. Так, на першій сторінці зображено колобка, а всі інші картинки поступово розповідають нам про зустріч колобка із лісовими мешканцями. Пригадайте, кого зустрів колобок по дорозі? Чи правильно це намалювала Галина Єлагіна? (діти відповідають). Діти, а ось ще одна книжка-картинка до вірша М.Стельмаха «Дятел» (діти розглядають книжку-картинку). Послухайте, про що розповідає нам ця книжка-картинка (вихователь за книжкою-картинкою розповідає дітям вірш). Діти, розгляньте уважно кожен її сторінку і скажіть, чи все намалювала Галина Єлагіна, про що розповідав нам Михайло Стельмах? Так, художниця у своїх малюнках повністю передала зміст вірша: і базар намальовано, і жучка, який заховався під кору деревця, і розумного працюючого дятла, який усе бачить, бо він тепер у нових окулярах (перегортає кожен картинку). Тепер ви зрозуміли, діти, чому її називають книжкою-картинкою? Так, вона повністю переповідає нам зміст твору.

Сюрпризний момент: до дітей у групу приходять листоноша і приносить бандеролі з різними ілюстраціями (книжка-картинка, обкладинки, ілюстрації до казок із світлотіньовим зображенням). - Діти, листоноша приніс нам у подарунок від Ілюстравоньки різні ілюстрації. Я покладу їх на столі, той, кого я викличу, повинен із закритими очима вибрати собі ілюстрацію і розповісти її зміст усім дітям. Пам'ятайте, перш ніж розповідати її зміст, потрібно назвати, яку ілюстрацію ви вибрали, хто її автор? (діти розповідають за ілюстраціями). Аналогічно діти знайомилися з іншими художниками-ілюстраторами та різними видами ілюстрацій.

Метою другого, мовленнєво-комунікативного етапу було розширення знань дошкільників з розповідями за різними структурами відповідно до видів ілюстрацій. Навчання здійснювалося на заняттях з розвитку мовлення. Проілюструємо прикладом.

Заняття з розвитку мовлення. Оживи ілюстрацію (частина комплексного заняття)

Мета: активізувати словник дітей словами-антонімами і словами-синонімами, вправляти дітей у вживанні українських звертань у формі кличного відмінка, вчити складати сюжетні розповіді за ілюстраціями, добирати назву.

Матеріал: ілюстрації до знайомих казок «Іван-побиван» (худ. В.В.Голозубов), тип зображення – світлотіньовий, полосна, заставка; «Їжак та заєць» (худ. М.Стороженко) – тип зображення – світлотіньовий, полосна, заставка.

Хід заняття. Словник: Діти, сьогодні до нас на заняття завітала Ілюстраторочка, вона дуже любить грати в різні ігри і хоче, щоб ви з нею пограли. Пропонуються лексичні вправи на добір синонімів «Назви більше слів». Іван-побиван (який?) – сильний, дужий, міцний... змій (який?) – слабкий, боязкий, трусливий... та на добір антонімів (сильний – слабкий; молодий – старий; великий-маленький; відважний-боязливий; вранці-ввечері; жарко-холодно; далеко-близько; живий-мертвий).

Діти, давайте пригадаємо з вами українську народну казку «Іван-побиван». Назвіть, будь-ласка, героїв цієї казки (діти називають). Як потрібно звертатися до героїв? Коли звертаються до когось-небудь, то можна говорити ще й так: Іване-побиване, дідусю, хлопчику, матінко, зміє (дітям пропонується із наведеними словами скласти речення).

Зв'язне мовлення: Діти, сьогодні Ілюстраторочка принесла вам усім ілюстрації. Подивіться на них. З яких вони казок? Так, правильно, це українські казки «Іван-побиван» і «Заєць та їжак». Діти, давайте їх оживемо. Уявіть, що ви потрапили в середину цієї ілюстрації і розкажіть про все, що

відбувається в ній. Зараз ми всі будемо чарівними феями. Такими, як я. Ось послухайте: раз, два, три, ілюстрація оживи! Вихователь дає зразок розповіді: «Жив-був один молодий парубок, якого звали Іван-побиван. І ось одного разу пішов він у ліс, який тільки почав прокидатися, промінці сонечка ледь-ледь почали пробиватися через густі гілки дерев. І раптом зустрів він змія. Вирішили вони товаришувати. Ідуть разом і розмовляють. Змій питає: «Хлопчику, а як тебе звати?», а хлопчик і відповідає: «Іван-побиван». – А тебе як звати?» – “А мене всі просто змієм кличуть. Так вони і познайомилися». Ось так, діти, ожила моя ілюстрація, яку я назвала так «Зустріч Івана-побивана із змієм». Спробуйте тепер і ви. Але не забувайте, щоб стати справжніми чарівниками, слід пам’ятати такі правила: уважно роздивитись ілюстрацію; пригадати зображених героїв, де трапилася подія і про що можуть розмовляти ваші герої. А потім ще обов’язково назвіть вашу ілюстрацію (діти складають розповіді).

Заняття з розвитку мовлення (тематичне). Складання розповідей описового типу за ілюстраціями.

Мета: закріпити навички дітей складати описові розповіді за ілюстраціями.

Матеріал: ілюстрація до оповідання В.Сенцовського «Квіти для Марійки» (худ. С.Сікало), тип зображення ілюстрації – лінійний (кінцівка, півполосна), ілюстрація до оповідання О.Буценка «Маленькі помічниці» (худ. М.Компанець), тип зображення – лінійний (нелицеві).

(Нагадаємо зміст ілюстрацій до оповідання «Квіти для Марійки»: зображена дівчинка, яка сидить на лавці і тримає в руках квіти. До оповідання «Маленькі помічниці»: на передньому плані стоять і розмовляють дві дівчинки, на задньому плані – хлопчик допомагає мамі вивішувати білизну на мотузці).

Хід заняття: (стук у двері). З’являється дідусь-оповідач (діти вітаються із ним). Вихователь повідомляє дітей, що до них на заняття прийшов дідусь-оповідач, який дуже хоче послухати їх. –Діти, дідусь приніс із собою

ілюстрації (показує). Ви пригадали, з яких вони творів? Так, правильно, це ілюстрація до оповідання Володимира Сенцовського «Квіти для Марійки», а це – до оповідання Олега Буценя «Маленькі помічниці». Діти, які це ілюстрації? Так, обидві лінійні. А ще які? Так, правильно, ілюстрація до оповідання Олега Буценя маленька, знаходиться в середині тексту, а ілюстрація до іншого оповідання - півполосна, знаходиться в кінці оповідання, тому такі ілюстрації називають кінцівками. Дідусь-оповідач хоче, щоб ви йому розповіли про одного із зображених героїв. Але спочатку давайте уважно подивимося на ілюстрацію (показує ілюстрацію до оповідання «Маленькі помічниці»). Скажіть, будь ласка, що відбувається на ній? Пригадайте оповідання і скажіть, хто першим із зображених героїв наважився до розмови? Як ви думаєте, яка пора дня зображена на ілюстрації? Якими кольорами зобразив це художник-ілюстратор? А якими словами ми ще можемо про це сказати? Аналогічно проводиться бесіда й за іншою ілюстрацією.

Діти, ви подивились, як письменник і художник-ілюстратор створили сюжет казки й оповідання. А тепер ви будете письменниками і повинні словесно описати те, що бачите на ілюстрації. А допоможуть вам у цьому такі запитання: кого ми бачимо перед собою? Що вони роблять? Якими зобразив художник-ілюстратор персонажів? Де і коли відбувається подія? (діти складають описи і розповідають їх дідусеві-оповідачеві).

Третій етап – мовленнєво-творчий. Його метою було: збагачення, доповнення та уточнення знань про художників-ілюстраторів, їхні твори. Проілюструємо прикладом.

Сценарій розваги «У країні казок» (за ілюстраціями)

Мета: закріпити знання дітей про художників-ілюстраторів, їхні твори.

Матеріал: портрети художників-ілюстраторів В.Голозубова, К.Лавро, ілюстрації до казок «Пан Коцький», «Іван-побиван», Кирило Кожум'яка (худ. К.Лавро), «Лисичка і журавель» (худ.В.Голозубов).

Дійові особи: листоноша, ведуча, Ілюстравчик, Ілюстравонька.

Хід. З'являється листоноша, вітається, подає лист від дідуся-оповідача.

Ведуча: Послухайте, про що він нам пише: «Дорогі діти! Запрошую вас у країну казок. Приходьте до музичної зали. Чекаю. Ваш дідусь-оповідач». Діти разом із ведучою йдуть до музичної зали, де їх зустрічає дідусь-оповідач: Діти, зла фея знову зачарувала наших друзів – Ілюстравчика та Ілюстравочку і відпустить лише тоді, коли ми виконаємо всі її завдання. Діти, давайте допоможемо нашим друзям.

Ведуча повідомляє дітям перше завдання: Подивіться на портрет і скажіть: Хто це? До яких творів він намалював ілюстрації?

Діти: Це український художник-ілюстратор Володимир Голозубов. Він малював ілюстрації до казок «Іван-побиван», «Лисиця та журавель», до оповідань: «Чотири бажання», «Про двох цапків», «Як котові соромно стало».

Це портрет Кості Лавро. Він малював ілюстрації до українських народних казок «Пан Коцький», «Лисиця та журавель», «Рукавичка», «Кирило Кожум'яка», «Солом'яний бичок».

Ведуча: Молодці, діти, і це завдання ви виконали. Залишилось останнє: Підійдіть до столу, виберіть ілюстрацію до улюбленої вашої казки і розкажіть нам її зміст (діти вибирають ілюстрацію і переповідають її зміст).

З'являються Ілюстравчик і Ілюстравонька (їхні ролі виконують діти у відповідних костюмах), дякують дітям за те, що вони їх визволили.

Також методики роботи щодо досліджуваного явища передбачала використання творчих завдань та ігор. Наведемо приклад.

Гра «Так чи ні»

Мета: вчити дітей просторової орієнтації на картині. Активізувати у мові слова, що позначають просторові відношення.

Хід гри. Педагог загадує предмет на картині, а дошкільники за допомогою запитань визначають його знаходження. Знайдений предмет «оживає» та знаходить своє місце у просторі.

Завдання дошкільника: опис місця знаходження предмета на картині, а далі у просторі.

Отже, ми сподівалися, що такий комплексний підхід до планування і організації освітньої роботи щодо удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій сприятиме формуванню навичок мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Контрольні зрізи результатів дослідно-експериментальної роботи по забезпеченню ефективності удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій на базі Херсонському ясла-садку №35 комбінованого типу з профільними групами художньо-естетичного розвитку Херсонської міської ради здійснювалися за методикою констатувального експерименту з дошкільниками.

Дітям експериментальної і контрольної груп пропонувалися завдання, аналогічні констатувальному етапу експерименту. Кількісні дані щодо рівнів ефективності удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльні дані рівнів ефективності удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій на констатувальному і контрольному етапах (%)

Група	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	конст.	контр.	конст.	контр.	конст.	контр.
ЕГ	-	26	68	28	22	2
КГ	-	2	64	60	24	20

Відповідно до таблиці, досить контрастно простежується динаміка в рівнях ефективності удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій експериментальної групи. Так, якщо на констатувальному етапі експерименту високий рівень обізнаності був наявний в обох групах, то у кінці року зазначений показник становив 26% - в експериментальній і лише 2% - у контрольній групах. Діти з високим рівнем ефективності удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій знали прізвища художників-ілюстраторів (3-4), їхні твори, були обізнані з усіма видами ілюстрацій (обкладинка, книжка-картинка, книжка-іграшка, ілюстрації з умовним, лінійним, світлотіньовим зображенням), правильно їх сприймали, добирали назву до зображеного, називали всі предмети, що були зображені на ілюстрації. Проілюструємо прикладами розповідей дітей на констатувальному і контрольному етапах.

Марина В. (ЕГ) за ілюстрацією до незнайомого вірша «Хто, хто, хто?» (констатувальний етап). «Тут намальовано маму, яка разом із своєю донечкою вирішили прати... А ось хлопчик, котик і півник. Хлопчик стоїть і дивиться на маму. Він такий здивований і брудний, а мама лагідна, добра (гладить рукою по обличчю)...Ой (здивовано, з радістю), яке тут сонечко гарне, усміхається».

Марина В. (прикінцевий етап). «Я знаю цю ілюстрацію. Її намалював український художник-ілюстратор Микола Баликін до вірша «Хто, хто, хто?». Це світлотіньова ілюстрація. Тут намальовано маму, яка разом із своєю улюбленою донечкою перуть забруднені речі: і шкарпетки, і штанці, простирадла, рушнички, светрики, ось їх скільки висить на мотузці (показує). А ось хлопчик, він дуже забруднений і тримає в руках зламаний велосипед. І всі з нього сміються: і півник горлястий, і котик руденький, і маленькі пташки і, навіть, сонечко, воно таке гарне, жовто-гаряче! А мама здивовано дивиться на синочка і думає: “Чи виперу я від плям і бруду сорочку?»

Іван К (ЕГ) за ілюстрацією до незнайомого оповідання «Я вирощу внучку, дідусю» (констатувальний етап). «Це дідусь, а це хлопчик. Дідусь зігнувся. А хлопчик поруч стоїть і тримає деревце».

Іван К. (прикінцевий етап). «Це ілюстрація до оповідання Василя Сухомлинського «Я вирощу внучку, дідусю». Її намалював Микола Баликін. Тут зображено дідуся, який розповідає своєму онукові, як він колись посадив деревце і з нього виросло ось таке велике (показує). А тепер і хлопчик тримає маленьке деревце і каже дідусеві: «Я вирощу внучку, дідусю». І дідусь йому вірить: онук буде доглядати за молодим деревцем. У дідуся таке спокійне, лагідне мудре обличчя, він трохи зігнувся і показує онукові, як треба доглядати за деревцями. А онук стоїть і уважно спостерігає за своїм дідусем».

Як засвідчує таблиця, в експериментальній групі помітно зменшилась кількість дошкільників на середньому (з 68% до 28%) , а також на низькому (з 22% до 2%) рівнях. В контрольній групі значної динаміки не простежується: 64% і 24% відповідно на констатувальний етапі і 60% та 20% - на прикінцевому. Діти, які перебували на середньому і низькому рівнях, як і на констатувальному етапі, зазнавали значних труднощів при сприйманні всіх видів ілюстрацій, доборі назви до зображеного, майже не знали прізвищ художників-ілюстраторів. При відтворенні основного змісту ілюстрації перераховували зображені предмети, на яких спинилася їхня увага.

Порівняльні дані якісних показників розвитку мовленнєвої діяльності дітей експериментальних і контрольних груп у розповідях за різними видами ілюстрацій подано в таблиці 2.3. Розглянемо їх.

Таблиця 2.3

Якісні показники розвитку мовленнєвої діяльності дітей у розповідях за різними видами ілюстрацій (прикінцевий етап)

Вид ілюстрації	Тип розповіді	Група	Кількість речень			Кількість слів	Наявність прямої мови	Наявність образних виразів	
			Всього	Прості	Складні			Образні вирази	Прислів'я, приказки
Лінійні, нова	Описова	Експер.	5-8	3-4	2-4	15-25	-	2-3	-
		Контр.	2-5	1-5	-	10-18	-	-	-
Знайома	- // -	Експер.	8-15	5-10	3-5	20-30	1-2	4-6	3-4
		Контр.	3-6	2-3	1-3	12-25	-	1-2	1-2
Умовні, нова	Міркування	Експер.	2-5	1-3	2-3	10-15	-	-	-
		Контр.	1-3	1-2	1	7-12	-	-	-
Знайома	-//-	Експер.	4-6	1-4	3-4	15-30	-	2-3	-
		Контр.	3-5	2-3	1-2	12-20	-	1-2	-
Світло-тінюві, нова	Сюжетна розповідь	Експер.	6-8	3-6	2-4	25-45	2-3	1-2	2-4
		Контр.	4-6	2-5	1-3	20-40	1-2	-	1-2
Знайома	- // -	Експер.	8-15	5-12	3-5	25-65	3-4	4-6	3-4
		Контр.	5-8	3-7	2-4	20-50	1-2	2-3	1-2
Книжка-картинка, нова	Творча розповідь	Експер.	5-10	3-6	2-4	25-40	1-4	1-2	-
		Контр.	3-6	3-6	-	10-20	1-2	-	-
Знайома	- // -	Експер.	15-20	8-14	3-6	66-120	6-12	4-6	1-3
		Контр.	6-10	2-7	1-3	20-35	2-3	1-2	1

Аналіз означених показників підтверджує значні позитивні зміни у розвитку мовленнєвої діяльності дітей у розповідях за різними видами ілюстрацій дітей експериментальної групи на прикінцевому етапі дослідження. Так, кількість речень в описових розповідях за новою ілюстрацією збільшилася з 2-5 до 5-8. Якщо до навчання нараховувалося лише 2-5 простих речень, то на кінець експериментальної роботи їх кількість зменшилася до 3-4, з'явилися складні речення – 2-4, кількість слів становила 15-25. Кількість речень в описових розповідях за ілюстрацією до знайомого художнього твору збільшилася з 3-10 до 8-15, з них простих речень – 5-10, складних – 3-5, слів – 20-30.

Як засвідчує таблиця, кількість речень у розповідях-міркуваннях за умовною ілюстрацією до незнайомого художнього твору коливалася від 2 до 5 (з них прості речення – 1-3, складні – 2-3), слів – 10-15; до знайомої ілюстрації відповідно від 4 до 6 (з них прості – 1-4, складні – 3-4), слів – 15-30.

Обсяг сюжетних розповідей за ілюстрацією до незнайомого художнього тексту становив близько 6-8 речень, з них прості – 3-6, складні – 2-4, і 25-45 слів. Якщо на констатувальному етапі кількість речень у сюжетних розповідях за ілюстрацією до знайомого художнього твору коливалася від 5 до 8 (прості – 3-6, складні – 1-3), слів – від 15 до 30, то, за результатами контрольного зрізу, - кількість речень збільшилася до 15, з них простих – 5-12, складних – 3-5, відповідно слів – до 65.

Щодо розповідей дітей за новою книжкою-картинкою, то в них нараховувалося 5-10 речень (простих – 3-6, складних – 2-4), 25-40 слів. Кількість речень у розповідях за книжкою-картинкою до знайомого художнього твору збільшилася з 10-20 до 15-20, слів – з 55-105 до 66-120.

У розповідях дітей експериментальної групи широко використовувалися образні вирази з художнього тексту, прислів'я, приказки, пряма мова. Проілюструємо прикладами розповіді дітей експериментальної групи на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту.

Опис за ілюстрацією

Ганна П. за ілюстрацією О.Касьяненко до вірша І.Семененка «Ходить білочка по лісу» (констатувальний етап). «Це білочка. Вона гарна...У неї є кошик.»

Ганна П. (прикінцевий етап). «На ілюстрації намальована білочка. Вона така гарна. У неї великий пушистий, рожевий хвіст. На білочці-хазяйці одягнена красива жовта в червоний горошок сукня. Вона дуже розумна і працююча. Знову йде збирати у свій чарівний кошик шишки та горішки».

Микола В. за ілюстрацією Л.Іванової до вірша О.Пчілки «Тямущий котик» (констатувальний етап). «Це котик. Він пухнастий і має гострі кігтики...Котик читає книжку і розповідає людям казки...Пісні співає. У цієї тварини сильно розвинений нюх».

Микола В. (прикінцевий етап). «Котик – це свійська тварина. Він завжди знаходиться біля людей. Але цей котик, який намальований на ілюстрації, - чарівний, тямущий. У цього кота-воркота дуже розумні очі. Він читає книжки, розглядає їх уважно та все на ус мотає. А ще в цих тварин сильно розвинений нюх. Кажуть у народі так: «Чує кішка, де сало лежить».

Як бачимо, на констатувальному етапі в розповідях описового типу Ганни П. і Миколи В. нараховувалося по 3 і 5 речень та, відповідно, по 6 і 20 слів. На прикінцевому етапі розповідь Ганни П. складала 6 речень і 32 слова; відповідно у розповіді Миколи В. – 7 речень і 44 слова. У мовленні дітей наявні образні вирази, приказки, пряма мова.

Міркування за ілюстрацією

Зінаїда О. за ілюстрацією В.Голозубова до оповідання О.Буценка «Ожеледь» (констатувальний етап). «Хлопчик упав, бо на вулиці зима... Холодно і дуже слизько».

Зінаїда О. (прикінцевий етап). «Я думаю, що хлопчик упав тому, що на вулиці зараз зима. А зимою, звісно, дуже холодно і слизько. Ось тому він підковзнувся і впав. Взимку в таку погоду треба ходити обережно, маленькими кроками, не поспішаючи».

Василь Н. за ілюстрацією Олени і Олександра Чичиків до казки «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат» (констатувальний етап). «Я думаю, що лисичка-сестричка правильно зробила, бо вона спочатку допомагала вовкові,.. а вовк узяв та й утік від лисички. Тому вона його і покарала за це».

Василь Н. (прикінцевий етап). «Я думаю, що лисичка-сестричка зробила правильно, тому що вовк зламав її саночки, з'їв бичка, а потім ще й утік. Хіба це вовчик-братик?! Саме тому вона й вирішила його покарати. Вигадала, що можна хвостом рибу ловити, вовк і повірив. І одержав за це покарання від людей».

Як бачимо, до навчання в розповідях-міркуваннях Зінаїди О. і Василя Н. нараховувалося по 2 речення і відповідно слів 7 і 18; після формуючого етапу експерименту кількість речень у розповіді Зінаїди О. становила 4, слів – 27, у Василя Н. відповідно 6 і 36. У мовленні дітей також використовуються образні вирази, категоричні ствердження у вигляді риторичного запитання (Хіба це братик?!).

Щодо контрольної групи, то, як засвідчують дані таблиці, відсутніх змін у якісних показниках зв'язного мовлення дітей на прикінцевому етапі, порівняно із констатувальним етапом, не відбулося.

Порівняльні дані щодо рівнів удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняльна характеристика рівнів удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій на констатувальному і контрольному етапах (%)

Група	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	конст.	контр.	конст.	контр.	конст.	контр.
ЕГ	-	20	56	30	32	18
КГ	-	4	50	58	34	22

Як засвідчує таблиця, в експериментальній групі відбулися значні позитивні зрушення в удосконаленні мовленнєвої діяльності дошкільників. Так, якщо на констатувальному етапі експерименту високий рівень був відсутнім в обох групах, то у кінці навчального року він був зафіксовано у 20% дошкільників експериментальної і лише 4% - контрольної груп. Якщо на середньому рівні на констатувальному етапі знаходилися 56% дітей експериментальних і 50% - контрольних груп, то після формуючого етапу експерименту зазначений показник складав 30% в експериментальній і 52% - у контрольній групах. Вагомо зменшилося дітей на низькому рівні: з 32% до 8% (в експериментальній) і з 34% до 22% (у контрольній групах).

Представимо результати удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій графічно.

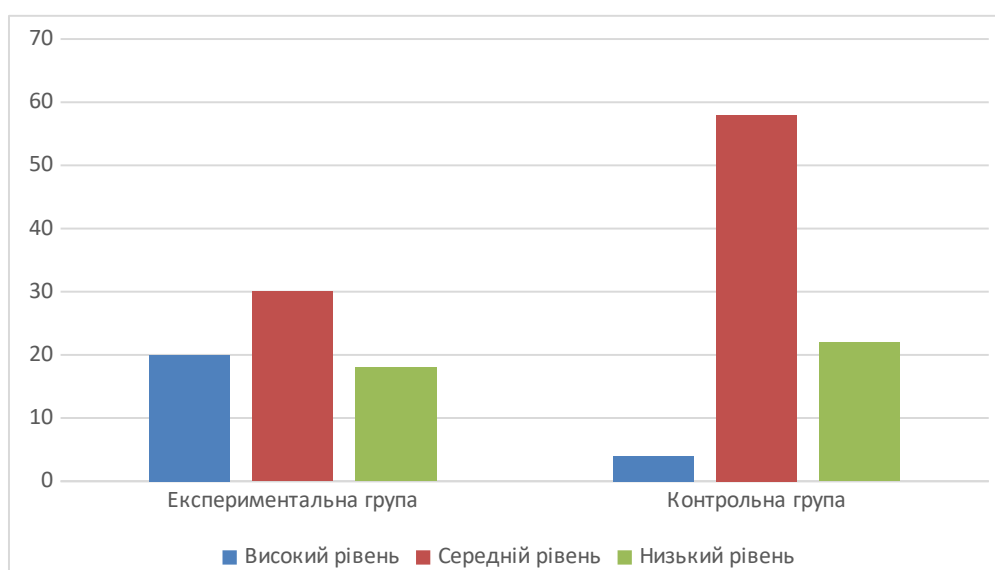

Рис.2.2. Результати удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій

Аналіз мовленнєвої діяльності на прикінцевому етапі засвідчив, що мовлення характеризувалися самостійністю, композиційною завершеністю, збільшенням кількості складних речень, відсутністю яскраво виражених пауз і повторів; у мовленні широко вживались образні вирази, прислів'я,

приказки; для міжфразової когезії використовувалися різноманітні засоби зв'язку – ланцюжково-займенниковий, синонімічні заміни, лексичні повтори.

Отже, одержані експериментальні дані підтвердили ефективність розробленої методики удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.

У дослідження було встановлено, що удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій відбувається за послідовними етапами:

- 1) знайомство дітей з різними типами ілюстрацій, а також з художниками-ілюстраторами;
- 2) збагачення словника вихованців використанням ілюстрацій;
- 3) навчання дошкільників різних видів розповідання згідно з певним видом ілюстрацій;
- 4) закріплення набутих навичок у процесі виконання творчих завдань;
- 5) спонукування дітей до створення книжок-картинок саморобок, проведення виставок за дитячими малюнками до змісту літературного твору.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати такі висновки:

1. Дошкільний вік відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвої діяльності як здатності говорити, доносити свої думки. Сформованість мовлення впливає на ефективність навчання дошкільника, встановлення гармонійних відносин з іншими людьми і світом в цілому. Крім того, розвиток мовленнєвої діяльності у дитини дошкільного віку є ключовою умовою повноцінного особистісного розвитку дитини, здатності дошкільника до самореалізації в наступні роки. В даний час підвищуються вимоги до системи дошкільної освіти дітей, згідно з якими необхідний певний рівень готовності дитини до мовленнєвого спілкування.

2. Одним із досить поширених видів наочності є ілюстрації. Ілюстрація - ілюстрація - означає висвітлювання, демонстраційне зображення, малюнок у журналі чи книзі, котрий надрукований з художнім текстом, відтворює сутність і стосується ідеї, фабули твору. Ілюстрація – інтерпретація тексту, тобто щось вторинне, навіть, службове і водночас є самостійним жанром образотворчого мистецтва. Вона поєднує в собі статику зображення і динаміку розповідання, «оповідання в картинках», паралельно словесному, але і виокремлено від нього. Ілюстрація є активним засобом «книжкової архітектури» і водночас протистоїть її конструктивним і знаковим елементам, виділяється у книзі в самостійний і смисловий ряд. Ілюстрація – складне багате мистецтво, яке нелегко піддається якій-небудь упорядкованості і класифікації.

3. У процесі роботи над дослідженням нами було визначено критерії і показники рівнів розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій:

1) когнітивний критерій із показниками: обізнаність із ілюстраціями; розуміння дітьми ілюстрацій; сприймання різних видів ілюстрацій;

2) репродуктивно-мовленнєвий критерій із показниками: повнота відтворення змісту ілюстрації; відповідність розповіді за ілюстрацією художньому тексту;

3) творчо-мовленнєвий критерій із показниками: самостійність розповіді; творча імпровізація тексту за ілюстраціями.

Відповідно до критеріїв з показниками було виділено рівні розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій, а саме: високий, середній та низький.

За даними дослідно-експериментальної роботи, в обох групах не було зазначено дошкільників з високим розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій. Достатній рівень був виявлений у 14% дошкільників експериментальної і 16% - контрольної груп. На середньому рівні констатувалась значна більшість дітей (56% в експериментальній і 50% в контрольній групах).

4. Відповідно до результатів, отриманих на констатувальному етапі дослідження, необхідно було розробити експериментальну методику удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій. Проведенню формуючого етапу експерименту передувала робота щодо забезпечення освітнього процесу необхідним експериментальним матеріалом. Насамперед було дібрано ілюстрації до казок, оповідань, віршів, розроблено конспекти занять, тексти лінгвістичних казок, вправ, ігор. Окрім цього були дібрані фотографії художників-ілюстраторів: Кості Лавро, Володимира Голозубова, Миколи Баликіна, Ігоря Вишинського, Ольги Касьяненко і Лариси Іванової, з творчістю яких ми знайомили дітей на заняттях з художньої літератури.

Дітям експериментальної і контрольної груп пропонувалися завдання, аналогічні констатувальному етапу експерименту.

Як засвідчує прикінцевий етап дослідження, в експериментальній групі відбулися значні позитивні зрушення в удосконаленні мовленнєвої діяльності дошкільників. Так, якщо на констатувальному етапі експерименту високий

рівень не був зафіксований в обох групах, то у кінці року високий рівень констатовано у 20% дітей експериментальної і лише 4% - контрольної груп. Якщо на середньому рівні на констатувальному етапі знаходилися 56% дітей експериментальних і 50% - контрольних груп, то після формуючого етапу експерименту зазначений показник складав 30% в експериментальній і 52% - у контрольній групах. Помітно зменшилося дошкільників на низькому рівні: з 32% до 8% (в експериментальній) і з 34% до 22% (у контрольній групах).

Аналіз мовленнєвої діяльності на прикінцевому етапі засвідчив, що мовлення характеризувалися самостійністю, композиційною завершеністю, збільшенням кількості складних речень, відсутністю яскраво виражених пауз і повторів; у мовленні широко вживались образні вирази, прислів'я, приказки; для міжфразової когезії використовувалися різноманітні засоби зв'язку – ланцюжково-займенниковий, синонімічні заміни, лексичні повтори.

Отже, одержані експериментальні дані підтвердили ефективність запропонованої методики удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників на прикладі використання ілюстрацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Результати порівняльної характеристики рівнів сформованості соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2015. Вип. 67. С. 163-170. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2015_67_31
2. Бабич Н.Д. Мова і мовлення у житті людини. Основа культури мовлення. Львів: Світ. 2004. 214 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення 05.10.2018).
4. Балацька Л.К. Уява молодшого школяра при сприйманні сюжетних картин. Психологія. Вип. 2. 2016. С. 42-49.
5. Беленька Г. В. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: Монографія. За загальною редакцією Г. В. Беленької, О. А. Половіної. Київ: Вид-тво. 2015. 244 с
6. Білан О. Допомагають ілюстрації. Дошкільне виховання. 2011. №4. С. 14.
7. Білан О.І. Українські художники-ілюстратори дитячої книги. Львів:Простір-М. 2002. 128 с.
8. Блонский П.П. Избранные педагогические произведения. М.: Изд-во АПН РСФСР. 1990.- С. 420.
9. Богуславская В.А., Разова В.Д. Работа с книгой в детском саду. М.: Просвещение. 1997. 119 с.
10. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Слово. 2011. 440 с.
11. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : підручник. 2-е вид., доповн. Київ: Слово. 2011. 704 с.
12. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія . 2-е видання. Київ: Слово. 2010. 374 с.

13. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа, 2001. № 1. С.11-14.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Під ред. В.Т.Бусел.- К.: ВТФ Перун. 2001. 1440 с.
15. Венгер Л.А. Восприятие и обучение. М.: Просвещение. 1969. 365 с.
16. Волков Н.Н. Восприятие картины. М.: Просвещение. 1969.56 с.
17. Волков Н.Н. Восприятие предмета и рисунка. М.: АПН РСФСР. 1950. 508с.
18. Ворошнина Л.В. Обучение творческому рассказыванию детей дошкольного возраста . Пермь. 1991. 43 с.
19. Выготский Л.С. Избранные произведения в 2 т.М.:Педагогика. 1982.Т.1.407с.
20. Выготский Л.С. Мышление и речь. Собрание сочинений в 6-ти т.М.:Педагогика. 1982.Т.2.С.16-19.
21. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: Навч.-метод. посіб. Київ: Шкіл. світ. 2006. 119 с.
22. Гвоздев А.М. Вопросы изучения детской речи.М.: Просвещение. 1961. С.45-70.
23. Голубков О.В. Мастерство устной речи. М.: Просвещение. 1967. С.44-71.
24. Дзюбишина-Мельник Н.Я. Розвиток українського мовлення у дошкільників.К.: Освіта. 1991. 95 с.
25. Дудик П.С. Особливості розмовної мови. Українська мова і література в школі.1967. № 6. С.124.
26. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової освітньої літератури. 2012. С. 204 – 208
27. Єнгаличева І. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малого жанрового фольклору.

Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_sisk_shkolu/50/13.pdf – Дата перегляду: 10.05.2018.

28. Езыкеева В.А. Ознакомление детей дошкольного возраста с иллюстрацией книги. Изд-во АПН РСФСР. 1991. Вып.69.241 с.
29. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук Укр. Головний ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 236.
30. Захлюпана Н.М., Кочан І.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Видавничий Центр ЛНУ ім. І.Франка. 2002. 250 с.
31. Зданевич Л. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. Дошкільне виховання. 2017. № 7. С. 2-5.
32. Зеленко Н.І. Особливості розповідей дітей 5 років життя за сюжетною картинкою. Дошкільна педагогіка і психологія. К.: Радянська школа. 1978. Вип.11. 93 с.
33. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. Київ : Фенікс.2008. 497 с.
34. Коменський Я.А. Вибрані педагогічні твори. К.: Радянська школа, 1940. Т.1. 248 с.
35. Кондратенко Р. В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: КПІ. 2015. 224 с.
36. Кравченко О. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності: навчально-методичний посібник. К. 2009. – 75 с.
37. Кулибчук Л.М. Теоретичні засади розвитку образного мовлення. Педагогіка і психологія. К.1998. № 4. С.24-30.
38. Луценко І. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитино центризму. Дошкільне виховання . 2015. № 1. С. 7.
39. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. Режим доступу:

- http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_42/43.pdf – Дата перегляду: 10.06.2018.
40. Ладыженская Т.А. Система работы по развитию устной связной речи учащихся. М.: Педагогика. 1975. 144с.
 41. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение. 1969. 214с.
 42. Леонтьев А.А. Психологические единицы и порождения речевого высказывания. -М.: Наука. 1969. 307 с.
 43. Леонтьев А.А. Слово в речевой деятельности. М.: Просвещение. 1965. 245 с.
 44. Леушина А.М. О роли и значении пересказа в развитии речи дошкольника. М.: Просвещение. 1978. 142 с.
 45. Листопад М. В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри драматизації. Режим доступу: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_77/part_1/21.pdf. – Дата перегляду: 9.05.2018.
 46. Орланова Н.П. Наочність у навчанні творчого розповідання дітей 6-го року життя. Дошкільна педагогіка і психологія. 2007. №6. С.41-46.
 47. Пентиліук М.І. Концептуальні засади мовної освіти як засобу інтелектуального й духовного розвитку особистості. Зб. наук. праць. Пед. науки. Херсон, 1998. С.14-18.
 48. Песталоцци И.Г. Как Гертруда учит своих детей. Избранные педагогические сочинения в 3-х томах. М.. 1909. Т.3. С.34-36.
 49. Психология детей дошкольного возраста. Под ред. А.В.Запорожца, Д.Б.Элькониной. М.. 1964. 225 с.
 50. Подлінна С. В. Розвиток мовленнєвої компетентності. Дошкільний навчальний заклад. 2012. № 1. С. 5 - 10.
 51. Полевікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця. The 12th International conference

- “Science and society” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing. Hamilton. Canada. 2019. P.77-87.
52. Полевікова О. Б. Особливості дослідження дитячого словника. Наука і освіта. Серія : Педагогіка. Одеса, 2011. № 8 / CIV. С. 109-111.
 53. Рубинштейн С.Л. К психологии речи. Л.: Ученые записки пединститута им.Герцена. 1941. Т.35. С.82-91.
 54. Руденко Ю. А. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою засобами української народної казки. Наукова школа академіка Алли Богуш: монографія. Упорядник і загальна ред. А. М. Богуш. Київ: Слово. 2009. 528 с.
 55. Саприкіна О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії старших дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. № 8.С. 39-42.
 56. Сидоренко Н.І. Лінгводидактична підготовка сучасного вчителя початкової школи. Інноваційні підходи до розвитку особистості. Частина 2: Серія монографій / [авт.кол. : В.І. Кащеєв, І.А. Нагрибельна, І.В. Валуєва, М.А. Коптяева и др.]. Одеса: КУПРІЄНКО СВ. 2019. С. 15-35.
 57. Сидоренко Н.І. Основи культури і техніки мовлення (Навчально-методичний посібник). Херсон: Видавництво ПП Вишемирський В.С.. 2011. 75 с.
 58. Сухомлинський В.О. На трьох китах. Вибрані твори в 5-ти томах. К.: Радянська школа.1977. Т.5. С.339-342.
 59. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К.: Радянська школа. 1977. 341с.
 60. Трифонова О. С. Домінанти визначення сутності понять компетенція і компетентність.Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2010/NiO_8_2010/pedagog/Trif.htm – Дата перегляду: 10.06.2018.
 61. Тур Л. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Харків: Основа. 2016. 160 с.

62. Українське дошкілля: Програма розвитку дитини дошкільного віку. О. І. Білан; за заг ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець. 2017. 256 с.
63. Український педагогічний енциклопедичний словник. За ред. С.У.Гончаренко. вид. 2-е, доп. і випр. Рівне : Волинські береги. 2011. 552 с.
64. Ушинський К.Д. Рідне слово. Вибрані педагогічні твори. К.: Радянська школа. 1949. 410 с.
65. Флерина Е.А. Разговорная речь в детском саду. В кн. Эстетическое воспитание дошкольников. Под ред. В.Н.Шацкой. М.: Просвещение. 1961. С.290-302.
66. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків: Ранок. 2013.160 с.
67. Я у Світі (нова редакція): Програма розвитку дитини дошкільного віку. У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: МЦФЕР-Україна. 2014. 452 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. Анкетування вихователів

Анкета для вихователів

1. Що таке ілюстрація?
2. Які види ілюстрацій Ви знаєте?
3. Яких художників-ілюстраторів дитячих книг Ви знаєте?
4. Які художні твори ілюстрували художники-ілюстратори, прізвища яких Ви знаєте (вказати назву твору і прізвище художника-ілюстратора)?
5. Чи є у Вас у групі ілюстровані дитячі книги? (Так. Ні. Які?)
6. Які у Вас є комплекти ілюстрацій до художніх творів?
7. З якою метою Ви використовуєте художні ілюстрації в навчально-виховному процесі дошкільного закладу?
8. На яких заняттях з дітьми старшого дошкільного віку використовуєте художні ілюстрації?
9. Чи використовуєте Ви ілюстрації для навчання дітей розповідання? (Так. Ні. — *підкреслити потрібне*). Якщо так, то яким чином Ви навчаєте дітей розповідання за ілюстраціями?
10. Як Ви використовуєте художню ілюстрацію з дітьми старшого дошкільного віку в повсякденному житті?

Додаток Б. Орієнтовні конспекти занять з навчання складання розповідей за ілюстраціями

Тема: Вчимося розглядати ілюстрації

Мета: привчати дітей уважно розглядати ілюстрації, виділяючи їх своєрідність; формувати вміння логічно, емоційно і детально розповідати про їх зміст; знати імена українських художників-ілюстраторів; розвивати увагу, мислення; виховувати інтерес до ілюстрованої книги, художній смак.

Матеріал: ілюстрації до книг “Діло майстра величає” (худ. Ніна та Олександр Коваль), “Реве віл на сто гір” (худ.В.Мельниченко).

Хід заняття: Вихователь повідомляє дітей, що до них на гостини прийшов Ілюстравчик (діти вітаються з ним). – Діти, Ілюстравчик запитує у вас, чи були ви колись у книгарні? Що ви там бачили? Які є там книги? Хто пише книги? Хто малює ілюстрації до книг? (діти відповідають на запитання).

Діти, сьогодні Ілюстравчик приніс нам дві книги. Подивіться, будь ласка, ця книга називається “Діло майстра величає” (діти декілька хвилин розглядають ілюстрації у книзі). Діти ці ілюстрації намалювали українські художники Ніна та Олександр Коваль. Розгляньте уважно ілюстрації і придумайте назву до них. Після відповідей дітей вихователь проводить детальний розгляд ілюстрацій, послідовно описуючи героїв, події, дає характеристику використаних художником кольорів і відтінків. Вихователь пропонує дітям розповісти Ілюстравчику про зміст зображеного на ілюстрації (розповідають двоє дітей, а інші діти визначають, чия розповідь змістовніша, цікавіша).

Діти, а тепер подивіться на цю книжку, яку приніс нам Ілюстравчик. Ця книжка називається “Реве віл на сто гір”. Яка книга вам сподобалася більше? Що вам сподобалось у ній найбільше? Чи відповідає зображення героїв їх описам у творах? (діти відповідають).

Діти, Ілюстравчик хоче, щоб і ви стали хоча б на деякий час художниками-ілюстраторами. Подумайте, як би ви намалювали ілюстрацію до цих книжок? (діти виконують усний малюнок ілюстрацій до

книг).

Тема: Складання розповіді за ілюстраціями до української народної казки “Кривенька качечка”

Мета: продовжувати вчити дітей складати розповіді за ілюстраціями; розвивати вміння будувати речення; збагачувати лексику словами: починок, кужілочка, веретенце, коромисло, табунок, прясти.

Матеріал: ілюстрації до української народної казки “Кривенька качечка” (худ. В.Мельниченко), лист.

Хід заняття: Приходить листоноша і приносить лист від дідусь-оповідача. Вихователь звертається до дітей: Діти, подивіться, які цікаві ілюстрації надіслав нам дідусь-оповідач (діти розглядають). Ви здогадалися, до якої казки вони намальовані? Так, до української народної казки “Кривенька качечка”. Діти, а як ви думаєте, чому казка називається “Кривенька качечка”? (діти відповідають).

Діти, давайте зробимо нашому дідусю-оповідачу сюрприз: на альбомних листках намалюйте все те, що вам найбільше сподобалося і запам’яталося в казці. На наступному занятті ви будете складати розповідь за своїми малюнками, а потім ми все разом : і ваші малюнки, і розповіді надішлемо дідусю-оповідачу (діти малюють).

Тема: Складання розповіді за ілюстраціями до української народної казки в обробці І.Франка “Лисичка та журавель”

Мета: продовжувати вчити дітей складати розповіді за ілюстраціями до відомої казки, активізувати лексику дітей виразами: журавлику-любчику; чим хата багата, тим і вгощу; призволяйся, не погордуй; пісним голосом.

Матеріал: ілюстрації до казки “Лисичка та журавель” (худ. Н.Сердюкова), приказка, мирилка.

Хід заняття: Діти, скажіть, якими повинні бути друзі? Як вони повинні приятелювати? (діти відповідають). Сюрпризний момент: До дітей приходить Ілюстравонька і приносить їм ілюстрації.

Вихователь пропонує дітям розглянути ілюстрації до казки. Діти, ви здогадалися до якої казки ці ілюстрації? Так, правильно, до української казки “Лисичка та журавель”. А хто малює ілюстрації? Яких художників-ілюстраторів ви знаєте? (діти відповідають) Молодці, діти. А тепер пригадайте, хто ще з художників-ілюстраторів малював ілюстрації до цієї казки? Так, правильно, ми вже розглядали з вами ілюстрації до цієї казки, які намалював Кость Лавро. Діти, які в нього малюнки? Так, умовні. А тепер подивіться на ці ілюстрації. Їх намалювала Ніна Сердюкова. Зверніть увагу на яскравість кольорів, виразність, чіткість, барвистість природи, одягу героїв (діти розглядають ілюстрації).

Діти, пригадайте, як запрошувала лисичка Журавля? Чому Журавель був незадоволений пригощенням Лисички? Як вчинив Журавель у відповідь на пригощення Лисички? (діти відповідають на запитання). А зараз ви будете розповідати казку, виконуючи ролі головних героїв і дивлячись на ілюстрації (діти розповідають казку, вихователь стежить, щоб діти правильно передавали інтонацію, емоційний настрій персонажів).

Діти, а ви б хотіли, щоб Лисичка і Журавель стали справжніми друзями, щоб вони заприятелювали? Існує давній звичай миритися. Ті, хто посварився, з’єднують мізинці і промовляють:

Мир-миром,
Пироги з сиром.
Варенички в маслі,
Ми дружечки красні,
Поцілуймося!

От і наші Лисичка та Журавель промовлять мирилку і стануть друзями.

Тема: Узагальнююча бесіда-розповідь “Мої улюблені казки”

Мета: вчити відтворювати по пам’яті зміст знайомих казок, впізнавати казку за ілюстраціями, складати розповіді за ілюстраціями,

правильно будуючи прості та складні речення, передаючи в мовленні характерні особливості персонажів казок.

Матеріал: ілюстрації до казок, фланелеграф, персонажі до казки “Ріпка”, шапочки із зображенням героїв казок.

Хід заняття. Вихователь звертається до дітей: Діти, до нас завітали Ілюстравчик із Ілюстравонькою, які хочуть дізнатися, чи знаєте ви українські народні казки. Для цього ми відправимося з вами в цікаву подорож до країни казок (діти з вихователем вирушають по залу, на пеньочку сидить хлопчик у шапочці Колобка і тримає в руках ілюстрації до казки).

Колобок: Від діда я втік, від баби втік. Тепер прийшов до вас.

Діти, з якої казки цей герой? Як ви здогадалися про це? Подивіться на ілюстрації і розкажіть за ними казку (діти розповідають, а далі запрошують Колобка приєднатися до них).

Дівчинка-ріпка: На городі виростала, сили набирала,
Непомітно, дуже швидко великою стала.
Став тут дід усіх гукати
Ту красуню рвати.

Діти, а яка це казка? Пригадайте, скільки персонажів тягнули ріпку? (на фланелеграфі діти по чергово виставляють персонажів казки і складають розповідь). Діти, що цікавого ви помітили на ілюстрації? (всі персонажі зображені на фоні хатки діда і баби, чудовий пейзаж сільської місцевості, всі герої вдягнені в костюми з елементами вишивок українського народу).

Рушаймо далі в чарівну країну казок. Діти підходять до ілюстрації, де зображений вовк біля хатинки Кози.

Вихователь промовляє: “Підробив він голосок, став малим співати, здогадалися вони: вовк – не наша мати”. Діти, подивіться на цю ілюстрацію, з якої казки цей персонаж? Які кольори підібрав художник, щоб передати сюжет казки? (діти відповідають на запитання).

Діти, наша подорож наближається до кінця, але нас чекає ще одна

казка. Ви здогадалися, хто цей герой? Так, правильно, це Котигорошко. Яким зобразив художник-ілюстратор Котигорошка? Діти, Ілюстравочка сказала мені, що художник-ілюстратор намалював декілька ілюстрацій до цієї казки, але розміщені вони не по порядку. Потрібно так розмістити ілюстрації, щоб вийшов зміст казки і скласти розповідь за ілюстраціями (діти виконують завдання і складають розповіді).

**Тема: Складання розповіді за ілюстраціями до віршованої казки
М.Пономаренко “Гопак”**

Мета: вчити дітей передавати віршовану казку розповідними реченнями, використовуючи художні звертання автора та ілюстрації; збагатити лексику дітей словами та виразами: гопак, вайлуватий, незграбний, цибата, ногами витинає; виховувати любов до рідної мови, художнього слова.

Матеріал: книга М.Пономаренко “Гопак” (худ. О.Харук), загадки про овочі, шапочки-маски овочів..

Хід заняття. Діти, відгадайте загадки:

Сидить дівчина в коморі	Білі зуби маю, та усі ховаю,
А коса її надворі (морква)	Довгі коси маю, та не заплітаю (кукурудза)

Сидить Марушка в семи кожушках	Без рук, без ніг –
Хто її роздягає – той сльози проливає	а на тин лізе (гарбуз)

(цибуля)

Діти, подивіться, яку гарну й цікаву книжку приніс нам Ілюстравчик. Ця книжка називається “Гопак”. Хто знає, що таке гопак? Так, правильно, це український народний танець. Послухайте цю віршовану казку (вихователь розповідає казку, діти розглядають ілюстрації). Діти, хто малює ілюстрації до книг? Так, правильно, художники-ілюстратори. Ілюстрації до цієї книжки намалювала українська художниця-ілюстратор Оксана Харук. А зараз діти ви самі будете письменниками і за

ілюстраціями розкажете цю веселу казочку. При потребі вихователь допомагає дітям навідними запитаннями: Хто усівся на тину? Що насвистує шпак? Хто першим пішов у танок? Що сказано в тексті про моркву? Як письменниця назвала кукурудзу? Що написано про танець гарбуза? Як мак назвав гарбуза? (незграбний, вайлуватий). Діти, а чому всі танцюють, усі радіють? Як про це сказано в тексті? (Літнє тепле сонце гріє, все танцює, все радіє). (Діти складають розповіді).

Наприкінці заняття діти одягають шапочки-маски овочів і разом із Ілюстративником танцюють гопак).

**ДОДАТОК В. КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Максимець Наталія Анатоліївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.
- УСВІДОМЛЮЮ**, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020
(дата)

(підпис)

Н.Максимець
(ім'я, прізвище)

